

IRIZPIDEA

(Jaime Balmes'en "EL CRITERIO" Jose Zinkunegik euskeratuta)

Urte mordo da egun bat antolatu zutela, euskal-jardunaldi batzuetan eleiz-gizonak azken urteetan, Liturgia berria euskeratzen egindako lana aurkezteko. Batzuen eta besteen itzaldi eta txostenak entzun ziranean, ondoren entzuleei etorri zitzairen itz egiteko txanda. Besteak beste, an ziran bi politiko: lrujo eta Monzon jaunak. Guztiak ixildu ziranean, Monzon jaunak artu zuen bere aldia, eta, labur esateko, gutxi gora bera, auxe izan zan esan zuanaren mamia: "Emen atsegiñez entzun eta ikasi degu eleizgizonek euskeraren alde egin duten eta egiten duten lana. Euskerak bizirik badirau, neurri eder baten elizgizonei zor izan zaie. Orain ara nik neure buruari egiten diodan gogoeta eta galdera: Elizgizonek berena duten sailean egindako lan aín txalogarri eta eskertzekoa gure izkuntzaren bizigarri izan baldin bada, zer egin dugu eta zer egiten dugu besteok, lege-gizon, osalari eta gaiñerakook? Zein bere sailean saiatu izan bagiña euskera lantzen elizgizonek egin duten aínnean, gure euskera maiteak bestelako bizia izango zuen leen eta izango luke gaur, ezbairik gabe. Zer egin dugu besteok eta zer ez dugu egin bearko geureak ditugun sailletan?"

Zinkunegi jaunak, Monzonek baiño lenago egin zion gogoeta ori bere buruari. Eta ala, gaztetarik, 1916n asi zan idazten eta, ain zuzen, osalariari egokionez, osasun-gaiak euskeraz erabilten. Non? Nire ustez gutxik ezagutzen duten eta Bilbon argitaratzen zuten "Euzko-Deya" aldizkarian.

Gaur zenbatek ote dakite aldizkari orren berririk, iñoiz izan danik ere? Ez dakite urte aietako idazle askok bialtzen zituztela beren euskal-lantxoak aldizkari orretara. Besteak bete, Elzo-Azpiazuk, Larrekok, Lizardik eta Zarautzko Sabiñek, Kirikiñok eta abar luze batek. "Euzko-Deya" onek bi aldi izan zituen: lenengoa 1916tik 1920rako eta bigarrena 1921 tik 1923 raiñokoa, Primo de Rivera jeneralak debekatu zuen arie. Eta lenengo aldian, lenengo zenbakian ageriu zan aldizkari orretan Zinkunegiren izena, eta osalariari zegokion gaiak azaltzeko, andik aurrerako zenbakietan egingo zuen bezela.

Zinkunegi aize berriak ekartzera zetorren euskal-alorrera. Bakoitzak bere sailla, ongien ezagutzen duen sailla jorratu eta landu bear zala uste du berak. Ori da bakoitzarentzat egitekorik egoki eta bearrezkoena. Ori egin du "Euzko Deya"ren lenengo aldian. Eta irizpide ori berori dauka bigarren aldian 1921 n idatzi zuen lan batean. Bere itzez esan dezadan: "Edozein sailletan, orain emen eta gero an jardutea ez da egoki. Landa berean izan arren, sailak idekeak (ez-berdiñak) dira eta sail bakoitzean lankizun bereziak daude. Gizon orok ez dute gaitasun berdiña edozein lanetarako... Aberriak landubearrak dauzkan sailletan gure gaitasunari, gure ikasketai eta e⁹uneroko lanai ongien dagokiena aukeratu bear degu, gure izerdia naroa izan dedintzat. Osalarientzat bada sail berezirik, egokirik".

Orra Zinkunegi idazlearen eta osalariaren irizpidea. Eta orra zergatik nere ustez, osasun gaiak lantzen eta aztertzen aritu zan onek, berez bezela gogoaren osasuna zaintzeko eta gogoaren okerrak eta okerbideak zuzentzeko argibideak ematera jo zuen. Orretarako Balmes katalanaren El Criterio euskerara itzultzea, euskerara aldatzea gauza egokia iruditzen zitzaion.

Euskal-Esnalea aldizkarian zatika emango du bere lana 1918n asi eta 1924n amaituko duen arte. Bere asmoak burutzeko, Zinkunegik ez zuen aukera txarra egin. Gizonari bere gogoko indarrak egia zuzen aurkitzen eta bizitzako sail guztietan gizon jokatzeko irakasteko, liburu gutxi egokiagorik Balmesen liburu ori baiño. Ala uste du Zinkunegik eta ala uste izan dute gizon argi askok.

Nor da, baiña, Balmes eta zer da berak idatzi zuen El Criterio liburua? Esan ditzaun itz gutxi batzuk, bi galdera auel nolabaiteko erantzuna emateko.

Balmes, apaiz katalana, ez degu esango izenez beintzat naiko ezaguna ez danik. Urte zalaparta batzuetan jaio eta bizitzea gertatu zitzaion: Vich'en, Barcelonako errian jaioa, 1810, eta bertan 1848 urtean illa. Bizi laburra urtez, baiña bai luzea ere, egin zituen eta idatzi zituen lanez. Bere gaztetako urteak irakurten, ikasten eta irakasten eman zituen eta azkenengo zortzi urteetan izugarrizko lana egin zuen bere argiak jakintza-sail askotara ixurizen, filosofiatik asi eta politika sailletaraño. Adimen argi eta zorrotzdun gizona zan bera, oroimen andi eta zabalekoa. Amar milla liburu-ren kapituluaren zerrenda osoa emateko gai zala erakutsi zuen bein, Parisen frantzes batek egiaztatu zuen bezela. Eta Balmesek bein ikasiak buruan ongi sailkatuak zeuzkan, eta ez batere naas-maas. Bizi guztian irauan zion jakingaiak sakonago eta errotikago ikasteko eta argitzeko griñak, ikasitakoak gero bere idazlan eta aldizkarietara zabaltzen saiatzeko. Kataluñan ikasia naikoa ez zuela, egotaldi luzea egin zuen Parisen, Europako filosofia eta pentsakera berriez jabetzen. Ikasteari ez zion ematen jakiten utsean bertan goxo egiteko, ez ikastetxeetan irakasteko ere. Jakitea Balmesentzat aldian aldiko gizartearen arazoak eta goraberak argitzeko erabili bear da. Danetik egingo du berak: ikastetxeetan irakatsi, filosofi-liburuak atera, gizarteko eta politikako gaiak sakon aztertzeo aldizkariak sortu; baiña politikarietan sartu bageko lanak idatziko ditu, alderdi guztien gaiñetik egatuko da beti, batzuen eta besteen uts eta gezurrak salatuz, guztien alde onak aintzat artuz. Lan ori lasaiago eta erosoago egiteko, nai zuenean eta bear zuenean, bazekien inguruko zaparradei iges egiñez, nonbaiteko toki ezkutuen batean sartzen, an, beste iñor munduan ezbalitz bezela, gauzak baketsuago eta astiroago aztertu eta auznartzeko.

Orixe gertatu zitzaion 1843 garrean, Espartero Agintaritzatik bota zutenean, Barcelona, burruka eta iskanbil gogorra sortuta, bonba-otsen artean zegoenetako egunetan, urte artako udazkenean. Balmesek, guztien ixilik billatu zuen Prat de Dalt'en, Barcelonatik zetozkion bonba otsak entzuten zituen bitartean, gogoa bere auznar-lanean murgildurik zeukala, ia libururik bat ere gabe, Urriaren lenetik azaroaren 21 ra, an idatziko du, asi ta buka, ain epe laburrean bere liburu ederra: El Criterio izenekoa. Liburuaren gaia, antza, aurretiaz ondo gogoan erabillia eta auznartua zuen. Ez zitzaion, bestela, liburu ain biribilla aterako.

Egia zer dan, egia billatu eta jasotzeko zenbat eta nolako bideak ditugun, gauzetan eta gertaeretan non dan, egia zuzen ikusteak eta ulertzeak gure adimenarentzat nolako garrantzia duen; gure zentzuen bidez aurkitu eta ikusi gertakuen egia edo ta adimenaren bidez aurkitzen deguna zuzen ezagutzeko nolako eragozpenak izan ditzakegun, irudimenak nola lilluratu gintzazken eta gure griñak nola itsutu: guztiori saillean eta adibide egokiz argitu eta erakusten du Balmesek liburuan. Adimenak egia eta gezurra bereizten, gauzak argi eta garbi ulertzen eta jasoten jakin bear du, eta oker ikusi eta ez ulertzeko arriskuei alde egiten ikasi; aurre-iritziak utzi; griñak lilluraturik gezurrera edo okerrera eramane ez dezaten zur eta esna ibili, norbere burua aztertzen jakin, eta egiaren argiari ateak zabal utzi.

Gero, badaude besteen esaneti eta lekukotasunetik jaso bear ditugun gauza asko ere. Urrutiko erri eta bazterren berri munduan zearreko ibiltarien lumatik edo esanetatik datorkigu. Zertan eta noraiño dira sinisgarri jakin bear. Iraitzean, egotaldi luzerik egin gabe, erriz erri ibilteak ez du ematen erri bakoitza sakon ezagutzeko aukerarik. Ibiltariak ikusi dituen gauza asko bere irudimenaz puztu eta anditu egin ditzazke.

Edo geien batean, ikusi dituen erri, erritarren eta bazterren azaleko itxura ematen jakin dezake; baiña erritarren barruan sartu eta aien barrukoa ulertzen jakin gabe. Irakurle zurrak dana bereizten jakin bearko du, zer dan idazleak bere burutik asmatua eta zer dan egiazkotzat sinistekoa.

Antziñako gertaeren berri edestilariak ematen dute. Ez dira izaten guztiak neurri bardiñean sinisgarri. Ez gertaeren aldetik, etz ez edestilariaren iritzien aldetik. Gazetalaritza izan da Balmes eta gazetalarien jokabide oker askoren berri zekiena. Gazetalaritza ez ornen daukagu askotan egia-oren iturri garbirik. Alderdikeriak askotan urruntzen du gazetalaria egia-oren bidetik, bai gertatuak izan ez diran bezela kalera-tuaz, edo ta erdizka esanez edo alderdien bat ixilduz.

Azkenez, egia-oren eta gezurraren arazoa ez da jakite-ezjakite utsezkoa. Egia-oren gizonaren gidari izan bear du bere bizian. Gizona ez du jakite utsak gizon egiten. Ekintzak esango du nolako gizon dan. Eta Balmesen liburuak orretan ere gidari eta bide-erakusle izan nai du. Zein bizibide artu, nolako elburuetara jo, nolako ekintzetan sartu, nok bere barruko indar eta griñak nola zuzendu eta ezi, nolako garrez elburu zuzenetara eta garbietara bizia zuzentzen ikasi. Gai guzti auetan Balmesek ematen dituen argibideak liburuak onuratsuko eta irakurgaiago egiten dute batez ere ikasurteetan bizi diranentzat. Gaurko egunetako pentsalari askoren iritziz ere, nok bere burua ezagutzen eta adimena zuzen erabiltzen jakiteko, gzonari gizona-ago egiten irakasteko, ez ornen da liburu egokiagorik asko idatzi. Guztia irakurgarri-ago eta atsegingarriago egiteko, idazleak bere irakatsiak gertakariz eta adibide arri-garriz omitu ditu. Gizonari egia billatzen, erlijioan, gizartean, politikan eta gaiñerako arremantetan zuzen ibiltzen laguntzeko egia-oren dan liburuak da. Orain mende eta erdi egia-oren dan arren, gaurko egunetan ere bada liburu oso baliotsuztat daukan gizon jakintsurik. Europako Ikastetxe Nagusitako irakaskintzaren berri ongi zekien Aita Errandonea euskaldunak eta berak esana da onako au: "Zentzun onaren araudia edo esku liburuak dan au, berak ezagutu zuen Alemaniako irakasle batek Unibersitatean sartu aurreko ikasurtea egiten zutenei irakurri, ikasi eta idatziz laburtu erazi egiten zien". Lenengoz argitara berritan, zoraturik esan ornen zuen Barzelonako irakasle jakintsu batek: "Zorioneko bonbaketa, au bezelako liburu ederra ekarri diguna". Europako izkuntza askotara itzulia izatea merezi izan du.

Barkatu baldin Balmesen berri ematen geiegi luzatu banaiz. Esan dedanetik, gauza bat gelditzen da argi: J. Zinkunegik ez zuela aukera txarra egin, apaiz katalan onen liburuak euskeratzeko lana bere gain artu zuenean. Zatika zatika noiz eta non argitara eman zuen lantzeago entzun dezute: 1918tik 1924ra "Euskal-Esnalea" aldizkarian. IRIZPIDEA jarri zion izenburutzat. Beste izkuntza batzuetara ez zuten ain itzez itz itzuli: **Gogoia lantzeko antzea**, edo **Egia ezagutzeko bidea** eta ola.

"Euskal-Esnalea" k atsegiñezko ongi etorria egin zion: "Lan arduratsu eta txalogarria auxe: asko poztu gaituena. Gogo-gogoz argitaratuko degu eta Euskal-Esnalea'koak poz pozik irakurriko dute noski. Eta "Eusko-Deya"tik, bi urte lenago asita Zinkunegi idazle laguntzaille zuen aldizkaritik, gogoia berotzeko eta aurrera jarraitzeko itzez agurtu zuten: "Bide orretatik jarraitu, aberri-elia biar dan lekura jasoteko". Eta etorri zitzaizkioken esames eta erausiai aurretiaz erantzuteko bezela, onela esaten zioten: "Olako idazkiak ez dira edonok ulerizeko... Ala, uste dozu erdaldun guztiak ulertzen dabela El Criterio au, erderaz egonarren? Emon idatzi ori edozein españarrei eta "ez dot ulertzen" esango dautzue geienak".

IRIZPIDEA euskerazko au ez da atera Euskal-Esnalea aldizkariaren orrietatik kanpora. Liburu egia-oren, gaur agertzen zaigu, Zinkunegi zanaren jaiotzako eungarren urie onetan. Zor zaion omenaldia eginnai izan zaio euskeratzaille azkarrari.

Liburuaren mamiari dagokionez, arestian esan degu zerbait. Euskeratzaillearen lanaz, zer esan? Euskerazko **Irizpidea** liburu au, orain irurogeita amar urte euskal idazle askoren artean zerabilten euskeraren lekuko ikusten dut nik. Eta ori bi aldeta-

tik, gutxienez Gaiaren aldetik eta euskeraren aldetik. Gaiaren aldetik, nolako joera erakusten digun, asieran esan det nolako arrak eta garrak eragiñik zebillen Zinkunegi gaztea, euskera edozein jakintza-maillan erabilteko gai egin bearrez. Zinkunegi'rekin batean Euzko-Deyan bere idazle-asikiñak eman zituen Lizardiren geroago-ko itzez esateko, jakintza-arlo guztiak nai dira euskeraz:

Baiña nik, izkuntza larreakoa,
nai aunak ere noranaikoa,
iakite egoek igoa,
adiña zar, berri gogoa.

Izkuntza lerrokoa, landu gabea dela euskera? Axular ezkerro, ainbat aldiz esan izan dana esan bearke degu: Landu gabea izate ori ez dala izan euskeraren errua, euskaldunena baizik. Norbere alperkeria zuritzeko, errua besteei egozte gaugarik errezena da. Monzonek ondo ikusi eta esan zuenez, elizgizonez besterik bada euskaldunen artean, euskerak gutxi landua izanaren errudun danik. Zinkunegik ere ongi ikusi eta aitortu zuen euskaldun eskolatu askoren zabarkeria. Eta pekatu ori garbitzeko, lanean jarri zan bera berez zuen arloa lantzen, gorputzaren gaitzaz sendabideak euskeraz ematen. Eta gorputzarenak bakarrik ez, gogoaren gaitzak sendatzeko lanetan ere sartuko da, au ere ez baita goi-eskoladun baten arlotik kanpo gelditzen dana. Eta ez du naikoa izan besteai bidea erakustea; bera egin da bere irakatsien jarraitzaille eta egille. Osalariak gure ariean euskera lantzen geien nabarmendu diranak izan ba dira be, Zinkunegi jauna bide orretan eredu izan dala argi dago; egille eta eragille, bide erakusle eta zuzpertzaille. Ori, gaiaren aldetik.

Euskeraren aldetik, Zinkunegiren lanak garai artako giroa erakusten du. Esan bearrik ez, orduko joera eta giroa euskera garbizaleena zala. Idazleak euskera garbi eta jatorra nai dute, eta itz berririk bear dutenean, nekez joko dute inguruko erdertara. Al dutela, euskeraren beraren erroetara dijoaz, itz berriak sortzeko. Ori da Zin joera ere. Ortara jo du euskera gaurkotu eta jakintza —maillakotu bearrez. Kezkarik agertzen du noizik bein, okerreko bidea artu ez ote duen, laster ikusiko degunez Baiña esan dan bidea artu duela ez dago zalantzarik.

Gaur badakigu beste joera bat so rtu dala eta indar artzen ari dala: euskera kulto eta urbanoaren joera. Joera au, nik uste, nolabait aldi guztietako euskal idazleena izan dala. Baiña bakoitzak ori lortzeko zein eta zelako bidea artzen duen, or da batzuen eta besteen arteko aldea. Esaterako, joan dan mendeko idazle batzuk euskera landua eta baserri-kutsu gitxiagokoa egiteko Larramendiren Iztegiara jo eta Iztegi artako itzez josten zuten idazten zutena. Zinkunegi'ren egunak orduko ikusi zan bide orren okerra. Larramendiren Iztegi itz asko Larramendik asmatuak ziran, eta ala-ola asmatuak gaiñera. Ori ikusita, joan dan mendearen azkenerako, euskal kutsu geiagoko itzak, itz berriak so rtzen saiatuko dira iztegi gille eta idazle asko. Gaur beste giro batek gaiña artu bear duela dirudi. Inguruko izkuntza eta iztegi guztietatik artuta, inguruko erdera guztien itzak txertatu nai dizkiogu euskerari. Eta askotan erderarik garbienekoak ere ez, bai erdal-gaiztozkoak. Olaxe nai degu euskera aberastu, kultotu, modernotu, urbanotu. Eta askotan geure geureak ditugun itz eta esatera asko baztertu, gaizki ulertutako erdal-itz eta erdal-gaiztoz aberastu, jatorru eta gaurkotu nai dogu euskera. Egunkarietan eta kaleetan iraku rten diran ainbat lan eta txartel lekuko. Noiz sartu bear ote gera zentzun obeko bideetan?

Zinkunegi berak, oar batean irakurleari autortzen zionez, Balmesen liburua euske artean gure izkuntzan erabili gabeko itz batzuk asmatzen edo aurkitzen saiatu bear izan du. Korapillo ori askatzeko, erdal-itza bera artu zezakela dio; orixe egin eta kito. Ala sortutako itzak ez-ezagunak izango dirala? Baiña beste izkuntzetan ere ez ote da berdin gertatzen? Jakintza-gaietan erabiltzen diran itzak azaldu eta

argitu bearra izaten omen dute ongi ulertzeko. Eta Zinkunegik bertan eman du erabili dituen itz batzuen argibidea eta azalpena. Ez dauzka berak akats gabekotzat eta apalik autortu du obeak agertu arteraño baizik ez dituela erabiliko. Urrango batean beste itz-berri zerrenda bat dakar eta berdin dio: berak sortuak dirala-ta, jakintsuagoak besterik erabagi artean erabiliko dituela.

Itz batzuk, orraitio, ez det esango gaizki asmatu eta egokitu dituenik. Esateko, **gauzaldeko**, objetivo esateko eta **norberaldeko**, subjektivo adierazteko Beste batzuk, nola nai ere, jakintsuagoen eskuetan uzten ditu. Eta apaltasun au eskertzekoa da. Itz berrien gorabera orretan, ez dago bera bere iritzia iñori ere gaiñetik ezartzera. Orren apalik datorren oni eta lenengo aldiz itzul saioetan sartu zen oni, nor egingo dio kritika gogorrik?

Zinkunegik, beretik ari danean, euskera argi, ulerterraz eta ixuri onekoa du. Oraingo lan au gaztetako lana du; eta gaia euskeraz jorratu eta landu gabea duenez, eta euskeratzailea erdal itzei lotuegi ibilli danez, irakurtzeko gogor samarra izango zaio irakurle askori. Nola nai ere, esker onez artzea merezi du artan jarri duen ardura eta euskaldunai eman nai izan dien laguntza.

Euskal-Esnalea aldizkarian lanari azkena eman zionean, Itzultzaileak erantzi zizkion itzekin eman nai diot nere jardunari azkena: "Urte asko dira, amabost edo geiago, Gaztelako goituri batean arratsalde batez, adiskide eta ikaskide batekin egurazten nenbillen. Euzkotarrak biok. Nere lagunak ez ekian euskerarik.rr Bera euskera ikastera zirikatu nairik asi nintzanr Alako batean, bion adiskide zan beste euskera ez ekian, baiña ikasten gogor ziarduan euskotar bat jarri nion eredutzatr Nere laguntza eskiñi nion. Amaika gogarpen egin nizkion. Guztiak alperrik. Nik zenbat ate, ark ainbeste maratilla. Ari ta ari, nardaberako esan zidan berak euskera ikasiko zuala, baiña Kimistia eta Osakiztia eta beste orrelako yakidi-idaztiak euskeraz idatziko diranean. Bere apeta ulertu nuan... Ordura baiño len eta ordu ezkeroztik orrelako ergelkeriak entzun izan ditut bein baiño geiagotan. Ez det orde a inbesteko miñik artu eta min ura izan zan orain bukatu dutan lan onen yatorria. Ordutixe artu nuan yakidi gairen batetzaz idazteko asmoa, orrelako argalkeriai itzez baiño egiñez erantzutea euskerarentzat obaritsuago izango zala iritzita.

Geroztik yakidi batzuetako gaietzazko idazkiak or-emen argitaldu ditut. Orrekin ez nintzan asebetetzen orde. Eta lan sakon, eder eta onuragarri bat yo nuan begiz. Bein baiño geiagotan atsegiñez eta onuraz irakurritako **El Criterio**, Balmes jakintsu andiaren lan ospatsua, yakintsu batek zuzenki "gogoaren zuzenbide egiazkoa" deitu ziona... Bera euskeraz yartzera izango zan ergel aientzat erantzunik onena, nere ustez...

Orain bukatutako IRIZPIDEA au argitaltzen asi nintzan ezkeroko askok galdetu izan ditute, artu nuan lan onen zergatia: idatzitako lerroak izan bitez aiei eta beste guztiak erantzuteko. Euskeratze au ain aldin aundikoa ez dala ta akats asko ta ugari dauzka bai dakit. Baiña beste irabazirik ezean, tarteka, artu-utzika, beste lan askoren artean, nere yolas-orduai zatitxo bat kenduaz, gure euskera kutunari biotz biotzez egindako opari txatxarrena izango da beintzat".

Ager dezaiozun guk Errezilen egiten diogun omenaldi onetan, euskerari opari au egin nai izan dion errezildar langilleari geure esker on tazintzoena.

Lino Akesolo

LAUAXETA'REN ASMUA OLERKIAK BURUTZEAN

"Izkuntza baztertu onetan be gauza asko esan geinkezala azaldu gura izan dot" (*Azalpenak*, 119). Idea bardiña *Bide Barrijak* bildumari erantsi eutson "Uarrean". Aberriagaitik argitaratzen ditu. Eta bere eritzia: "gaztaroko neurtitzok eztira sakonak, eztira gurenak, gauza guren eta sakonik gastaruan eztalako egiten. Geruago Aberri-jari yagokozan naurtitzak egingo dodaz" (ikusi *Olerki guztiak*, 168). "*Bide Barrijak* baderitxot, ez da izkuntzagaitik, geiagogaitik baiño. Orainarte erabilli ez diran gaiak diralako geure liburuan" (*Azalpenak*, 121). Eta ez dau uste Frantziko azken-azkenengo poeta barrizaleen antzera idazten dauanik: "France'n gaurkoetan Valery, Claudel, Gide, Cocteau'ren antzik iñondik ez. Leenago parnasiano esanak, neure gogokide, bearbada (129).

Arrats-beran asmu bardiña: "Gaurko egunez Europa'ko letretan lantzen dabezan olerki motak geure ele onetan biribildu" (*Azalpenak* 160). Baiña argitara emotea bere buruagazko burruka luzea kostau jako. Bere elerti-senak eta arrokeriak ezetz, "barruko ixurpen oneintzat ezpaitago azal ederrik"; eta ganera "Elerti-zale nazan onek ziareri ta pirtxilleritzat daukodaz olertijok" (*Arrats-beran*, "Aurre-itza"). Baiña Aberri maitasunak irabazi dau.

Bide Barrijak argitaratu ebanean, Aberri-olerkiak burutzea eban asmuan. Bere berbetatik laster egitekoa zala ataraten da. Eta liburu atako azkenengo olerkia, *Itxasora!*, aberri olerkia da gaien eta tonoen. Ostera, agirian beintzat (kazetaritza lanaren ganera) ume-alegiak eta *Arrats-beran* liburuan ageriuko ziranak idatzi ebazan olerkiarloan. Baiña Kortazar'ek jakin aal izan dau gerra aurretuan Roncesvalles (ez daki-gu erderazko ala euskerazko izenez) poema irakurri eutsolakoa lagun bateri (epikoa zala diño Kortazar'ek) (*Lauaxetaren olerkigintzaren ardatzak*, 1. c., 82 or. eta oarra).

"Topa baten ostean" olerkiaren ondoren oar au jarri eban: "Elade edo erromatarren arauz egiñak diran olerki oneikaz idaztiñoa argitaratuko dau egilleak". "Era edo mueta askotariko olerkiak egin daitekezala egilleak adirazo nai leuke" (*Olerkiak* 1974, 172 or.). Asmuan eukan liburuari buruz illebet batzuk leenago (1935) "Idazti antzo" Jautarkol'eri erantzunean: "Irugarren bertso idazia laster argitalduko dot". "Ogei olerki idazti itxi gura neukez" (*Olerki guztiak*, 496 or.). Baiña "liburu ori ezta jente xeearentzat egiña" (*Olerkiak* 1974, 172 or.). Azkenengo oar berbera *Arrats-beran* liburuari buruz aipaturiko "idazki-antzo" lanean: "Neure olerkiak eztira erriarentzat egiñak, gitxiago literato ixun askorentzat" (*Olerki guztiak*, 495 or.).

Azken esaldi onek orduan bizi ebilan polemikara garoaz. Gai onetaz irakurri J. Kortazar: *Gerra aurreko giro literarioa*, Jakin, 29 (1983), 6-15 or.; L. Otaegi: *Aitzolen projektu kulturalaz*, Jakin, 29 (1983) 18-25 or. Auzia laburtuz esan daigun era bitako polemika izan zala: bata euskereari buruz, bestea poetikari buruz. Erlazionata dagoz, jakiña, baiña ez ziran gauza berbera. Esate baterako, Orixe ez zan Lauaxeta'ren poetikaren zale, baiña izkuntzan barrizaleen artean zan (eta poetikan bere bai, baiña beste bide batetik: bere "klasikuen" bidetik). Izkuntzari jagokonez, euskera errikoia,

bizia, eta euskera garbizalea (eta orrela erriagandik urrindua) ebiltzan burrukan. Poetikan, batzuk aurreko euskal olerkarien egikera, bertsolaritzatik ur, bertso erre-zak, oizko gaiak nai ebezan. Poetika barria, ostera, Euskalerriko poesigintza beste naziñoetako mailla jantzi ta modernora jaso gura ebenak defenditzen eben. Lauaxeta'k poetika barriaren alde olan diño: "Eskribatzaillak batzuk dira, beste batzuk "literatoak". Aldakuntza andiak dira bioen artean. Idazlearen lana erriarentzat dan ezkeru, erriarentzak idatzi bear dau... Olerkariak literaturarako ei dauz... Dante'ren poema ederra ertiak irakurten dau? Bai zera! Goethe'ren lanak edonork irakurri ete dagikez? Ezin ba..." (J. Kortazar: *Gerra aurreko giro literarioa, I. c.*, 11 or.). Errezkeria zapuztuten dau: "Euskerazko olerkiak gaitz edo akats bat dute: erreztasunaren kal-tea. Milla itz bulko bat azaltzeko. Gero konsonanteak egiteko erreztasuna delako, bertso bat eta bertso bi, mamin gabeko olerki" (*Asalpenak*, 156).

Aitzo! 1933 garrenetik aurrera erriagandik ur dagoan izkuntza ta poetikaren alde jarri zan: (Koplak) "irakurri utsaz eta entzun utsaz errex aditzen dira. Eta onelako olerkiak bear ditugu. Irakurleak eta euskaltzaleak gere bertso zail eta idazlan ezin entendizkoaz aspertu ditugu. Geok ere, idazleak, aizkenaz nekatzen ari gara. Iñor mintzeagatik ez diot. Neroni naiz erruduna. Baña guztiak bide txarra utzi eta bide onera jo dezagun... Ongarri baño txarkeri geiago euskerari egiten diogu.

Guztiok euskera maite degu. Gure elburua euskera piztutzea da. (*El día* 1933-2-12: L. Otaegi, *Aitzolen projektu kulturalaz, I. c.*, 22 or.).

Izkuntza arazoari buruz, orduan, eta ia geure egunetararte, idatzi zan lanik zabal eta sakonena Severo Altube'rena izan zan: *La vida del euskera*, "Euskera", 1933, 299-397 or.). Erriaren euskera biziaren aldeko lan realista eta bikaiña.

Lauaxeta'k eta kidekoak aurrekoen poesigintza be estimaten eben (eta ikusi dogu bertsolaritza be bultzatu gura ebala), baiña poesigintza barriaren bearizana ta iza-tea defenditzen ebezan. Eta izkuntzan be euskera garbia. Errazoi osoa eben poetika aldetik euren jokera orokorrean. Baekien euren olerkigintza ez zala beste barik erri guztierentzat, beste izkuntzetan be jazoten dan lez (eta a re guztietan). Baiña euren uestez euren erako olerkia be azken baten erriaren gora ta dedurako zan. Eta egia da. Alan be, poetika aldetik eta izkuntza aldetik mugak daukez. Gogorregiak eta ez berezko dira batzuetan euren olerkiak.

Aitzol'en ardurea euskerea sendotu ta zabaltzea zan, eta guztiz zuzen ebillan idazleen eta erriaren artean troka aundiegia egoala eta olako idatziak ez ebela bene-tan euskera sendotzen esatean. Baiña era askotako idazleen artean, olerkari moder-noen eskubidea eta berrizana be autortzen jarraitu bear zan. (Olerkariak buruz, ona Orixe'ren testigantza: "Lizardi ta Jaka-Kortajarena ta ni ez ginduzan bere deboziño-koak. Lauaxeta, Jauregi, Tapia-Perurena zituzan bere kutunenak"-S. Onaindia: *Es-kutitzak*, Bilbao 1974, 24 or. (1953-XII-12).

Lauaxeta'ren esanetan, eta bere olerkiak aztertuta, au daukagu: olerkiakaz euske-rearen aalmena erakutsi gura ebala. Eta bein era batekoak probaten ditu, bein bes-tekoak. Europa'ko orduko eta leenagoko erak. umeentzako alegiak. Gero Elade eta erromatarren erakoak; eta orrela ogei bat liburu osotu bear dituala diñosku aurretiz-ik. Asmu onek ez ete dira boluntarismo, trebetasun eta bertso-joko, eta ez ainbeste goi-argi ta berezkotasun?

Beste aldetik, olerkien euren egia eta Lauaxeta'ren autorkuntza daukaguz_ *Bide Barriak* liburuaren azken "Uarean" olan idazten dausku: "Or-an entzun eta ikasi dodazan gogai batzuk neure bijotzaren barnetik euzkeralduta agertu dodaz". Bio-tzaren barnetik. *Arrats-beran* bildumaren "Aurre-itzean" olan diño: "Ludi onen bes-taldez loratzen diran landaraen usañak goxalde bakotxak dakarkidaz. Auxe da neu-re sakona! Bestiak entzuten eztaben egal-otsa neure gelara yatorrt eta barneko zugatz oneitatik txorijak aidatu ziranarren, abar-dardarea ezta amaitu". Ez aaztuteko leen leku beretik aitatu doguzanak: "barruko ixurpen oneintzat ezpaitago azal ede-rrik".

Arazoa izan leiteke texto era bi onen artean, baiña ez da kontraesanik. Bere olerkiak be mailla diferentetakoak dira, alegi bertsoetatik asita (onek benetan olerkiak izan be ez dira). Ezbardiñak orizontalean eta sakonean. Orizontalean diferente diran eder-gaiak era ezbardiñak eskatu leikeez, eta aukera andia itzi olerkariari. Sakonean ezbardiña izateak gai bardiña zelako berarizko goi-bero ta argiz ikusi eta sentitzen dan esan gura dau: poesibizikuntzarik sakonenekaz ezin lei literatura jokorik egin, goi-beroak eskatzen dauan era egokia billatu baiño. Onen antzekorik badiño Lauaxeta'k berak: batzutan klasikuen eskolara doa, beste bein Heine'ren eskolara, edo Valery eta parnasoanoai agur egitera: "gogoa zelan, kutsu alan. Gaur alai ta barre egiten dot, biar itun eta negar. Egunari berea" (*Asalpenak*, 136).

Lauaxeta'k literatura erak, baliapideak, jantziak bereganatzeko erreztasun berebikizkoa erakusten dau. Bere irudimen eta belarrian biurkoi, malgu, aldakor agertzen da. Olerkigintza oso aberatsa burutzeko doaiak. Baiña erreztasun-doai orretan bada arriskurik, geroago eta era liraiñagoetan eta bakanetan saiatzeko arriskua, benetako norberaren poesi-deia lausotuz.

Luis Arostegi

ATETAN NAGO

("Lauaxeta"k Gasteiz'ko espetxean, il aurrean idatzitako olerkia)

Goizero zagoz nere atetan;
oi ots goxoa biotz muñetan!
Iretzat ditu Jainkoak
goiz neskatzaren usoak?

Egun sentia baño lenago
nere txaki au dirdiraz dago.
Norbaiten begi niniak
antz artzen ditu argiak.

Baña ots meia, zer nai didazu?
—Ixil, enetxo, Jauna nazazu.
Adats ederrok intzetan
maite-min nabil atetan.

Lotan ziñala zure ortuan
belar ta zugatz busti nituan.
Ikusi euren ederra,
zurez dute, ba, eskerra.

Zut nadin, Jauna, didar goxora
eta zut nagon zure mintzora!
Ostro-tartez, ixil-ixil,
zure ats xamurra bebil.

Betarte orrein pake argira
ibar ta landa edertu dira.
Oin garbi orrein urratsak
joranez ditu loratzak.

—Enetxo, zabal zure atea
ta izanen dezu eder betea.
Landan baño garbiago
eder au barnetan dago.

Sar zaite, Jauna, etxe-barnera,
poza dator, ba, Zugaz batera.
Eta zure Arnas deunak
bete begiz biotz-muñak.

(1937)

EUSKERAZKO IZENAK ERDIAROKO IDAZKERAN

III

Garai artan gure Euskalerrriaren mendi-aranetan jendearen aberastasuna zerk osotzen zuanaren berri ere ematen digu larruki onek, bi anaiek Taranko'n eraikitako santutegia "cum omnia que ganavimus et augmentare potuimus ("irabazi eta geiagotu dugun guziz") ornitu zutela, esaten bait digute: "Id est", "au da": zaldiak ("cavillos", "v"z eta "l" bakarrez Portugal'en bezala aoskatuaz), beiak ("baccis", ablatibuz eta "b" kin), astoak "iumenta") ardiak ("o^yes"), auntzak ("capra"), zerriak ("porcis" ablatibuz berriro besteak akusatibuz daudela), oge eta oge-oialak ("lectuaria"), soiñekoak ("vestimenta"), kasullak, liburuak, kalizak, zillarrezko, tupikizko eta zurezko ontziak ("vasa argentea et aerea et lignea").

Oietxek izango ziran Euskalerrriko beste basterretan ere, gure jendearen aberastasuena eratzen zuten gaiak.

VIII mendea ez da oraindik erromes edo peregrinazio aundien aroa. Alare Euskalerrriari santutegietara erromes ibiltzeko oitura ba'zuala orduan ere jendeak, erakusten digu gure larrukiak eta baita erromes eta beste arrotzek alkarrekin komunitatean bizitzekoa ere.

Euskalerrriko bizieraz bi gauzatxo erakusten dizkugu gure larrukiak:

—Naiz VIII mendea erromes edo peregrinazio aundien denbora izan ez, emen atsegin zitzaizela euskaldunei erromes ibiltzea.

—Arotzak ere santutegietara biltzen zirala eta an bertako eleizgizonekin komunitatean bizitzen zirala. Santutegiak eta lekaidetxeak zirala orduango otelak, alegia, eta an, arrotzak lekaide bizitza egiten zutela, otoizketan eta baita alorreko lanetan ere seguruaski. Ori izango zan bertan jan eta lo-egiteagaitik ordaintzen zuten saria.

Ikus nola mintzaten zaizkigun ulertzeko izkera sail eta naasian, Vitulus eta Erbigiuz anaiak: Beraiek diotenez, "ut sint in auxilium servis Dei et peregrinorum vel ospitum qui is viverint comuniter cum illis vivant", euskeraz: "Jainkoaren serbitzarien onerako, eta, emen bizi diran artean aiekin gorputz bat egiñik biziko diran erromes eta arrotzen onerako" egin omen zituztela egin zituzten gauza guztiak, dioskute.

Beraientzako Vitulus eta Erbigiuz anaiek, eginkizun aietan beren aberastasunak ("hereditates") oro utzi izatearen truke, urtean iru meza eskatzen dizkiete bertan biziko diranei: "ut omni anno tribus vicibus non desistant missas cantare". (1)

Ortografiari dagokionez oar bat: "MIHI" ("ni" esan nai duan "EGO"ren datibua idaztean) "CH" ipintzen duala larruki onek beti "H" ren ordeaz. maiz egiten zuten ori beste lumalari zarrek ere. "MIHI" itzean ordea, "K" aoskatzen zuten "H" a. Eta "CH" ere, beti-beti, "K" bait zan aientzat, errez ikusi dezakegu, lumalari aiek "H" eta "K" errez bata-bestearekin nasten zituztela, naiz azkeneko soiñu au batzuetan "CH" eta beste batzuetan "K", "C", edo "O" erabiliaz adierazi. Izango ditugu orrelako idazkerak aurkezteko egokitasunak erdiaroko idaztien ikerketa egiten jarraitzen dugun neurrian.

Aski bezaigu gaurkoz, "H" a erabiltzeko orixe zala lumalari zar aien arrazoietakoa bat. Onatx gaur ikusi ditugun bi arrazoiak:

Aurrenekoa: Gure "Ñ"ren soñua emateko "N"ren atzetik "H" a jartzea. Mintzatu gera ortaz, idazlan ontako lenengo dokumentua aztertzerakoan.

Bigarrena: Oraintxe esan dugun bezala, gure "K" adierazteko ere "H" a erabiltzen zutela maiz.

Aipa dezagun beste arrazoi bat ere, danetan garrantzitsuenak: Orduango arau-ziurren falta. Orrelakoa araurik ez zutelako gogoak ematen zien bezala dantzatzeko zuten "H" toki batetik bestera. Ala, maiz aski ikusi aal izango dugu, larruki auek aztertuaz goazela, larruki bat berean itz ber-bera "H"z idatzia orain eta "H"rik gabe lerro bat edo bi geroago.

—Ba zituzten beste arrazoi batzuk ere, gure gaurko beste izki batzuen otsa idatzin naian ere, erabiltzen bait zuten "H" a, azalduko dugun lez.

Aoskatu ordea, emen ez da sekulan "H" rik aoskatu. Ori, batere ezpairik gabe oles-tu dezakegun gauza da. Orregaitik, izugarritzko txatxukeria eta oker gaitz aundia egin ditugu izkuntzaren aurka Euskaltzaindiak "H"ren bearrik ez genduan eta "H" rik nai ez genduan euskaldunoi "H" a indarrez artuarazi nai izan digunean. Bizirik erio-zori beltzetik irtetzeko eta bizirik jarraitzeko, erreztasun guztiak aski ez zituan euskerak ez zuan orrelakoa ateka gaizto eta zailtasun bearrik.

.....

"Regnante principe Aldefonso in Obeto" izenpetzen digute bi anaiek larruki au: "Alfontso printzipea Obiedo'n errege dala".

Alfontso ori, Asturietako II Alfontso dugu, Fruela I'aren semea. Euskalduna zuan ama; Fruela'k emen katigu arrapatuta, gero, bere emazte egin zuan Munnia izeneko neskatx ura. Entzun nola ematen digun III Alfontso'ren "Kronika"k gertazin aren berri. "Fruela... Uascones reuelantes superauit. Huxorempe sibi Munniam, bomine (cepit?), exinde unde eta filium Adefonsum genuit", "Rotense" idatzian. ("Fruela'k... euskaldun borrokariak garaitu zituan; eta Munnia izeneko emaztea aien artetik artu; onengandik izan zuan Alfontso bere semea").

Ovetense" idaztiak zabaltzen digu pixka bat albiste medar ori: "Vascones rebellantes superauit atque edomuit. Muniam quandam adulescentulam ex Casconum praeda sibi seruari praecipiens, postea eam in regali coniugio copulauit, ez qua filium Adefonsum suscepit". Euskeraz: "Garaitu eta menderatu zituan biurri jeiki zitzaizkion euskaldunak. Euskaldunei arrapatutakoetatik Munia zeritzan neskatil bat beretzat gordetzeko agindu zuan; gero errege-erregentzaz bere emazte egin zuan neskatil ura eta aregandik seme-izan zuan Alfontso". (2)

Len, Nonna Bella abatemearen idaztia aurkezterakoan, an Fruela onen izena aurkitzea, arrigarri egiten zitzaigula esan dugu. Ta orain? Zer esan orain 41 urte geroago aren semearen izena, II Alfontso'ren izena, beste larruki ontan aurkitzean?

Egin ote ziran pakeak berrogei urte oietan euskaldunen eta asturitarren artean? Ez; borrokan jarraitzen zuten, eta ala jarraituko zuten geroago ere.

Ez ote zeukaten une ura ezker bisigotatzat asturitarrek beren burua? Bai! Eun urte geroago ere, bisigotak esaten die bere "Kronika"n III Alfontso'k Asturietako erregei.

Iruña'n oraindik erregerik izan ez-ta, beren larrukia garrantziz eta apaintasunez ornitzeko ezarri ote zuten bertan Vitulus eta Erbigius anaiek asturitarren Erregearen izena?

Errege ura Munia bere amaren aldetik euskalduna izateak bultza ote zituan idazkian aren izena erabiltzera?

Izan ere, Errege ura erdi-euskalduna zan. Autrigoia seguruaski, austrigoia izango bait zan bere ama ere. Fruela karistiarren edo bardulitarren lurretara iritxi zanik ez du ba iñork pentsatu ere egiten. Autrigoiak ziren noski Vitulus eta Erbigius ere: Mena'koak edo Mena'ren ingurukoak, eta angoa, Mena'koa edo Mena'ren ingurukoak, errez izan

zitekean Munnia, errege onen ama bera. Ia-ia errikide zuten beraz Vitulus eta Erbigio'k Alfontso II'a. Orregaitik ipiñi ote zuten aiek onen izena? (3)

—Edo ta ...an, Aufrigonian, Euskalerrriaren sarkaldean... bai ote zuten asturiarrek beren mendeko lur-zati bar?

Orduango euskaldunek ezer idatzirik laga ez zigutelako, gure etsai amorratu bisi-gotek utzi zigutena beste biderik ez dugu garai artako gertakizunak jakiteko: gutxi, eta oso-osoan sinistu ez daitekeana. Etsaiek esandakoari fede geiegirik ez zaiola eman bear, edestizti edo istoriofragiaren legea bait da. Ori dala-ta, orduango gertakizunei-buruz egi osoa jakin gabe gelditu bearko dugu beti.

Alatagutziz, an, asturitarrek beren aiña ipini zetela dirudi. ("Dirudiala" diot, euskaldunen aldetiko albisterik ez bait dugu). Gaiñera emen oiña ipini ba'zuten ere, noiztik, noiz are, eta zenbait aiñako zabaleran... ez dizu iñork esango.

Alfontso I'a, euskaldunen aurka gudan sartu zanean, ez zan lurralde artan ibilli, Euskalerrriaren egoaldean baizik, Errioxa'n eta Bureba'nr (4). Fruela aurka altxa zitzaizkion euskaldunak zapaltzera etorri zala esatean ez du ezer ziurrik adierazten, ori bera egi-ten bait zuten erdiaroa asi ezker bisigoten erregeak ere, naiz sekulan Euskalerritik menderatu ez.

Gauzak orrela, bisigotak jausita gero, egiaz menderatu ote zuten asturitarrek Euskalerrriaren puskarren bat?

—Alde batetik ezetz dirudi; eta ara zergaitik: Fruela ilda, aren semea, gure II Alfontso au, Mauregatok erregetza leputu ziolako, Euskalerrira, bere amaren errira, etorri zan babes eskierraren billa, eta emen egon zan, arriskurik gabe pakean.

Mauregato errege lapurra zalarik, agintaritzan eskier ez zala egongo-ta, agian orregaitik ez ziola, egiazko errege iges-egiñaren billa, Euskalerriri erasoko? Baleike; baiña ori egia balitz eta asturitarrek Euskalerrrian zati bat ebatsi izan ba'lute Asturietako erregetza eskiertasunik gabe zegoan une ura izango zan euskaldunek izkilluen bidez ostera beren lurrak berenganatzeko adiunerik egokiena. Orrelako eusko-eraso baten azternik ordea ez da edesti zarretan ageri.

—Beste aldetik ordea, 804'gn urteko Abenduaren 21'e an, gure II Alfontso erdi-euskaldun onek eta Jon zeritzan gotzai batek Gobiaran'go "Vallis Posita" gotzai-uri egin ziguten-da... uste izatekoa da aldi artan beintzat gure sarkaldeko lurretan Asturietako Erregeak nolabait eskua bazuala. Noiztik, nolako baldintzetan eta nondik-noraiño, iñork askatuko ez dizkizun korapilloak dira.

.....

Garrantzi aundiko xedea da edestiarentzat larruki zarrak egin oi dituzten Doneen-aipaketak. Ona, larruki onek damaizkigunak:

DONEZTEBE.— Eliz osoan betidanik ospatu izan dan Donea dalako, ez digu bere aipua ez erakusten.

DONEROMAN.— Ez da Done onenak ere, au ere eliz osoan, sarkaldean beintzat, ondo ezagutua bait zan.

EMETER eta ZELEDON Doneak. Euskaldunak seguruaski biak; edo ta beintzat, Euskalerriko Kalagurri'n beren bizia Kristoren ziñopa eman zutenak. Ez digute auek ere ezer aundirik erakusten, bi Done auen eraspena, Euskalerritik at arras zabaldu bait zan gure inguruko Eliza-baitan.

DONEMARTIN.— Au bai, au txit arduragarri dugun Donea da. Eta ona zergaitik:

Martin Donea, Turena'ko Gotzai izan zan VI mendearen zatian, eta Galietan bizi izan zan beti, naiz jaiotzez Panoni, gaurko Ungari'ko semea izan. Bera ilda bereala etorri bait ziran sarkaldera iparraldeko barbaritarrak, aren izena ez zan España'ko lurretan ezaguna. Done Jakoba'ren Konpostela'ra zetozan erromesek ekarri zuten España'ra Donemartin'en izena eta arenganako jaiera. Konpostela'runtzko erromesketa ordea, asko geroagokoa da, XI, XII eta andik onuntzko mendeetakoa.

Eundaka urte, leenago beraz, ondo ezaguna eta omendua zan emen Turena'ko Donemartin. Ain omendua ere! Ain done gutxi aipatzen dituan larruki ontan, bere ize-

na... aurkitzen bait dugu! Geiago oraindik, 800'gn urtean egiten dute Vitulus eta Erbi-
gius anaiek aren aipua, eta gaiñera, Donemartiñen eliza lurjota aurkitu zutela esaten
digute, eta eliz ura beraiek bir-jaso zutela. Zarra zan ordurako, ikusi dezakegunez,
euskaldunek Donemartiñeri zioten eraspina. Baita Turena'tik urrutien zeuden bazte-
rretan ere. Gaur Burgoskoak diran mendi-aranetan-Taranko'n, Mena'n, Billarkaio'n--,
adibidez. (5)

Zer esan nai digu onek?

Aro zarrean euskaldunoi, egotik gora baiño iparretik beera geiago etorri zitzaigu-
la kristautasuna. Edo beintzat, gutxienez, beitik gorakoa aifia izan zala goitik beerako
igikunde.

800'garren urtean lur-jota dakusgu gure Sarkaldean Martin Deunaren Eliza. Noiz
eraiki ote zuten ba Turena'ko Gotzai Donearen omenez, euskaldunek, orduan jausirik
zegoan eliz ura? Eun urte leenago, VII mendearen azken aroan? Berreun urte leenago,
VI mendean? Baiña... VI mendearen atarian il zan Done martin Turena'n, 397'garren
urtean!

Garona Ibaiaren lurretan zegoan aldi zaar arian Euskalerraren Iparreko muga. Ez
da Turena andik urruti gelditzen. Orregaitik, agian, ain errez ezagutu eta ain azkar
onartu ote zuten euskaldunek Donemartiñenganako eraspina? Orregaitik iritxi ote
zan ain arin gure txokorik izkutuenetaraiño arenganako jaiera?

Danadala, esan dugun lez emen kristautasunaren eta kulturaren bideak egoaldetik
gorakoak ez baiñan iparraldetik beerakoak izan ziralako, ez digu Vitulus eta Erbigivas
anaien larrukiak Bisigot-Elizako Donerik aipatzen. Ori... bisogoten Jaurerria jausi ta ia
mende oso bat geroago!

Bi erakuspide atera dezakegu ez-aipatze oriatik:

Aurrenekoa: Leenago Toledo'k bisigotengandik izan ez zanbezela, orain ere, aien
oiñordeko ziran Obiedo'ko asturiarregandik, ez zala Euskalerrira kultur-etorririk izan.
Euskalerrira kultura Iparretik etorri zala, geienbat, erdiarohan.

Bigarrena: esan dugun guztiaren ondorio bezala, esan dezakegula ezpairik gabe,
emen ez zutela, ez bisigotek ez asturiarrek, erabateko oin sendorik sekulan ipiñi.

Latiegi'tar Bixente

*(1) Maiz ari gera idazlan ontan Asturias aipatzen. Bai al dakizu Ondarrabi'ko kaiak ASTURIAGA
duala izen? ASTURIA euskal jatorrizko izena ote dugu? Ez eidazu erantzun Asturiak urrutiegi
dauzkagula aien izena jatorriz euskerazkoa izateko, bata bestearengandik oso berlan egonak
ditugu-ta Asturia eta Euskalerrira; antziña artan bi "Asturi" bereizten bait zituzten españiarrek:
Sarkaldeko Asturia ("Las Asturias de Oviedo") eta Sorkaldekoa ("Las Asturias de Santillana")
gaurko Santander'en. Auzokoak ziran, beraz, Asturia eta Euskalerrira. Ez, arren, gaiñera aztu,
Asturiarekin mugatzen zuan Euskalerraren zatiari Autrigonia edo AUSTRIGONIA esaten ziotela
erromatarrek, eta "austrigones" edo "autrigones" euskal-leñu artako jendeai. AST-URI. Zalantzari-
rik gabe, atzizkia beintzat euskalduna du izen orrek. Aurreizkia? AST?*

*ASTURITZAGA, Araba'ko Arkaia'n alor baten izena da, eta ASTURI AZAGA eta ASTUNI ta
ASTUNIZAGA, euskal abizenak Araba'n.*

*(2)Araurik ez zutela eta idazle zar aiek "H" a nai zuten bezela erabiltzen zutela esan dugu. Orra
or "UXOR" ("emazte" lateraz) sekulan "H"rik izan ez duan itza "H"z idatzia. "Kronika"tik jaso
ditugun itzak, Ubieto'ren aipatutako argitalpenean 41 eta 42 orrietan daude.*

*(3)Baleike II Alfonsot an nunbait bizita izatea ere Mauregato'rengandik igesi, "amagandiko
aidean artean babes aurkitzeko, Araba'ra etorri zanean". 'Alabam petiit, propinquisque matris
suae se contulit" "Rotense idazkiak"; "a regno deiectus apud propinquos matris suae in Alabam
commoratus est" "Ovetense" k. ("Kronika" 44-45 or.).*

(4)—Bai noski, badakit III Alfonsoren "Kronika" zer dion: "eo tempore populatur... Subporta, Carranza..." Ots, aldi artan, 1 Alfonsoren aldian (739-757), jendez ornitu zirala "Sopuerta eta Carranza"; baiña orrek ez du ezer garbirik erakusten. Ikus zergaitik.

—Bi erri oiek, Estornes Lasa'k usmatzen duan lez, Bizkairen sorkaldean ezagutzen ditugun bi erriak ez izatea baleikelako.

—1 Alfonsok erregetza artu zuanean, 739'an, Bizkaiko sarkaldea jenderik gabe utsik egotea itxurik ez duan gauza dalako. Ogei urtetan ez zuten arabitarrek Enkarterrietara iritxi ta ango jendea ikaraz igesi ipintzeko astirik izan. Bizkaiko eta Enkarterrialdeko lurretara, gaiñera, arabitarrak ez ziran sekulan urbildu, eta ango jendeak ez zuen beiñere arabitarren bildurrik izan. Errioxa'n, Bureba'n, eta 'Al Kile" aietan ezpataz Euskalerraren ego-sarkaldeko ateak arabitarrei isten zizkieten arabar gudari trebeei zor diete bizkaitarrek orduango lasaitasun ura.

—Agian orregaitik, "Kronika"k ez diosku erri oiek **nok** jendez ornitu zituan, jende aiek nongotarrak ziran eta noren esanera zeuden.

—Ortaz, zalantzarik gabe, jendez ornitze ori dana la bi mende geroago 111 Alfonsoren bisogotarren arrokerizko erronka ustel bat besterik ez dala esango nuke nik, eta gezurra dala "Sopuerta" ta "Carranza" aipatzean Euskalerriaz ari ba zan beintzat. Eta ala ari zala dirudi.

—Galiziako itxasaldea, Asturias" (Santillana'koak seguruaski, --eta au aipatzean aipatzen ditu "Sopuerta" eta "Carranza"; urbil zeudelako noski), eta Castilla ematen dizkigu orduan jendeztatua bezela, eta ustel usaia dario kontu guztiari. Gezurra da beintzat "Castela"ri buruz diona. VIII mendean eta baita urrengoan ere, asturitarrek ez zuten Gaztela'n eskurik izan; an 'Al Kile" etan, dirudianez, arabitarrak ziran borrokan ibili ziranak. Ez beintzat asturitarrek. Ai gure osaba aiek!, zegaitik ez ete ziguten ezer idatzi?

(5) Villarcayo.— Villarcayo? ala Villa-Arkaio? —"Villa" erdera utsa da, bai noski, baiñan "ARKAIO" ori, oso-osoan euskalduna danik, nork ipiñiko du zalantzan? Araba'ren erdi-erdian, Arkaute, Elorriaga, Otazu, Aberasturi, eta Azkartza'ren artean ba'duzu ARKALA deritzan erri bat.

EUSKAL IDAZLE BIREN EUNGARREN URTEA

Eun urte beteko zituen aurten euskal idazle emakume andi bik.
Gure erriaren gorespen eta maitasunaren duin egin ziranak biak.
Azpeitia'tar Julene, "Arritokieta", eta Mujika'tar Errobustene "Tene".
Zumaiarra bata, debarra bestea.
Biak gaztetatik euskerari lotuak.

Julene, 1920 ordurako agertu zan, eskoletako irakasletza kalera zabalduaz, erri guztierengan urreratzen. Or kaleetan "Osasuna, Merketza ta Yanaritzaz" izendun liburu erakusgarria.

"Tene Mujika, 1923 urtean Euskeltzale Bazkuna'k Zornotza'n eraturako leiaketa batera agertzen ausartzen da bere maitasunez igortzitako idazki eta samurtasuna darioen olerkiekin. Or gero, saria irabazi eta bereala kalean bere liburu: "Miren Itziar'i Idazkiak eta Olerkiak".

Julene 1980'n il zan, eta Bizkai'ko auzo ikastoletan bere lan eraginkorren gain, or utzi zitun "Irakurri maite", "Azeri jauna", "Amandriaren altxoan", "Umien adiskidea" eta abar.

"Tene" 1981'ko Irailla'ren l'n il zan. Eta or geratu ziran aldizkarietan bere olerkiak, bai eta bere antzerki eta ipuñiak, eurretari batzuk leiaketa ez-berdiñetan sari nausiak irabaziak. Eta beragaitik euskaltzale jator batek esana: "Tene" bezelako amar idazlekin, euskerak eginen du bidea".

EUSKERAZAINTZA'k gogoan euki nai izan ditu euskal idazle ta euskeraren bultzagille izan ziran andre andi biok.

Róbustiana Múgica, "Tene"

Juliana de Azpeitia (Azpeitia'tar Julene)

YON OÑATIBIA'REN OROIMENEZ

Yon Oñatibia "Euzkadi
Group"en zuzendari zanean

EUSKERAZAINTZA'ren sortzailetako izan zan Oñatibia'tar Yon gure gogoetan bizi da.

Bidezko zan gure aldizkarian bera aipatzea, gure artetik bizi obeagora joan ziran besteena egingo degun bezela.

Oiartzun'go erriak eskeinitako omenaldian On Manuel Mitxelena apez agurgarriak esandako itzaldia argitaratzen gatoz.

Arritu egingo dira batzuk gure aldizkarian h'dun lana ikustean.

Esan bearreko da Mitxelena jauna laburditarra dala, Endaia'n bere zeregiña dun apaiza, eta gure arauetan h izkia alperrikotzat ikusten ba degu ere, idazleari lotsa gordeten dakigula.

Au dala ta gure Idaztarauetan, idazkera sailleko 12 ataltxoan esaten dana gogoratzen degu:

H izkia:

"Euskaldunik geien-geienok ESATEN edo AOZKATZEN ez dugunez, idatzi ere ez dugu idatziko, baldintza biotan izan ezik:

- a) Idaztekotan ere, Ipar-Euskalerriko itz berezietan, aozkatzen dutenean.
- b) Idaztekotan ere, erdal-izenetan, abizen, toki-izen e.a."

Adixkideok,

Omenaldi hunen antolatzaileek, Yonek Iparraldean egin-lanari buruz itzaldi labur bat eskatu zidatenean, berehala, zalantzarik gabe, baietz erantzun nien.

Euskaldunberri izan arren eta hunelako itzaldiak egiteko oiturarik ez izan, beren eskaera betetzen saiatuko naiz.

Hori, gainerat, gogotik egingo dutala geitu behar dut. Yon adixkide ona izan baitzen eta ari esker lan sakona egina naiz. Bestalde nere burasoek, Yon Hendayan ihesle izanik, beren semea bezala onhartzten zuten beti. Beraz, ar-emanak hertsia-hertsia izan ziran gure artean.

Ziur nago zuek ez dakizutela, Yonek Iparraldean zer lan garrantzitsua egin zuen. Omenaldi huntan, lan hortaz mintzatu behar naiz laburki. Yonek Iparraldean eskuaren alde zer egin zuen: nola eta noiz, huna hemen nere itzaldiaren gaia.

Bainan gauzak ongi ulertzeko, hixtoría pixka bat behar da jakin.

Duela hamalau-hamabost urte, Iparraldean ez zen, Hego-aldean bezala, euskararen aldeko zaletasunik Hiru gau-eskola zeuden: bata Bayonan, bestea Donibanen eta irugarrena Hendayan. Hendayakoa, Haize Garbia deitua, berriko euskaltzaleek eratu zuten. Asi-berrian, giristiño eskolako maixu bat asi zen euskara irakasten. Bainan irakasle honek, beste herri bateko maixu izendatua izan zelako, Hendayatik alde egin zuen. Hori, milla bederatzi-ehun eta irurogoi eta bederatzian gertatu zen. Une hariatik, irakaslerik ez zelako, euskara-ikasketak bukatuak izan ziren Haize Garbian.

Orain heldu da Yonen sarrera Iparraldean.

Udako ikastaro "intensiboak" antolatzen zituen Donostian, Lehen aldiz Euzkadin. Bertara deitu ninduen ni Yonek eta illabete osoa eman nuen lan hortan berekin.

Jakin zuten hori Haize Garbiako agintariek eta nere billa etorri ziren, beren egoera larritik atera-bideren bat ematen ote nien. Nik Yonekin hitz egin nuen hortaz, baita eskatu ere bera etor zadin Hendayara. Berak baietz esan zidan berehala. Bere metodoa Iparraldean ezagutarazteko aukera ikusi zuen bat-batean. Hendayan, Yon Oñatibia, bere metodo ospatsuaz, eskuara irakasten zuela jakin zan bezin laister, euskara maite zutenak asko bildu ziran berriro.

Bainan Yonen metodoa lapurtarrera itzuli beharra zen. Lan bori gogoz hartu zuen Lakarra andereak, Donibaneko gau-eskolako irakasleak, bainan ez zuen bukatu ahal izan, hil zenez geroz. Minaberry andereari esker izan zen bururatua itzulpena.

Euskadi hego-aldean —milla bederatzi-ehun eta hirurogeitik hirugoei eta hamarrena— bultzada haundia bartzu zuen eskuarak. Eta Yonen irratizko irakasketei esker nun-nahi edatu zen bultzada hori. Zenbat jende jarraitzen ote zituzten irratiaie aiek goizeko hamarretan (heien artean nere amak)!

Yoni esker, euskera ikasteko zaletasuna pixkanaka-pixkanaka Iparralderaino ere heldu zen.

Yonen metodoaren lehen liburua lapurtarrez argitarazi genuenean, hiru milla ale egin genituen. Hainbeste liburu iñoiz ez genituzkela salduko esaten zigun Laffttek, gramatika-egile ospetsuak Berak hamagost urtez ezin saldu izan zituela bere gramatikaren milla ale. Oker izan zen zorionez!

Metodoa ezagutarazteko edakunde edo propaganda-paperak Iparralde osoan banatu genituen. Paper horietan Salaberry zenak deitura hau ezarri zuen: "Oñatibia"tar Yon deabrua baino azkarrago". Yonen liburuaz euskara errexikas daitekela esan nahi zuen, alegia. Denek dakizuen bezala, ipui zaharrak dionez, deabruak ezin ikasi izan bait zuten euskara.

Ekontza bonen ondorioa ikaragarria izan zen. Hiru illabetez, milla eta bost-ehun liburu saldu ziren, gebienak udatiarrek erosiak.

Iparraldeko euskal-liburu-egileek iñoiz lortu ez zutena, Yonek lortu zuen.

Handik aurrera adiñeko jendeak, gazteak eta haurrak euskara ikasten asi ziren Yonen liburuarekin. Bayonako izparringi batek astean bi aldiz argitarazten zituena Yonen ikasgaiak, Nun-nahi, irratietan eta izparringietan, Yonen pedagogiari buruz hitz-egiten zan, goratuz eta onhartuz.

Lehen liburua hiru aldiz argitaratu behar izan genduen: orotarot, hamar milla ale gutxi gora-behera. Bigarrena, behin bakarrik: bi milla ale.

Yonek gipuzkeraz moldatutako ipuiñak ere lapurtarrez eta zuberotarrez argitaratuak izan ziren. Lapurtarrezkoak denak (sei milla ale) aste batean saldu ziren. Zuberotarrezkoak, alderantziz, oso gutxi. Garai hartan euskararen aldeko bultzada ez zen oraindik Zuberoraino iritxi. Errientek edo maixuek eta apaiz gehienek euskararen auka ekin zuten. Yonen metodoa zuberotarrez ere itzulia izan zen, bainan ez zuten iñoiz argitaratu, ez saltzeko beldurrez.

Dena dela, Iparraldean euskararen arazotaz gero ta gehiago mintzatzen zen, euskararen arduradunak harriturik utzirik. Izan ere, haiek lan gutxi egin bait zuten. Eta beti bezala, euskaldunen artean bereziki, lagundu beharrean, arduradun batzuek behastopak ezartzen asi ziren.

Oñatibia' tar
Yon

meke

ta
noz

EDILI

Bainan Jonek bidea ideki zuen. Eta Yoni esker Iparraldeko jendeak, gazteak bereziki, beren axolakabekeritik ateratu ziren eta euskarari buruz lo-zorrorekin ernatu ziren.

Handik aurrera Hendayako Haize Garbiak lan asko egin zuen, Yonek lagunduz. Bi euskal hiztegi ateratu zituen (orotarar hamasei milla ale, danak salduak), Gramatika osoa, lau liburutan zatitua, kasetak, ipuiñak eta abar.

Geroztik Iparraldean lagunarte batzu eratu ziren, gure Zana onhartzen ez zutenak, politiko-talde ez garelako, eta, bereziki, euskara batuari jarraitzen ez diogulako.

Bainan, talde horiek eta agintari batzu bezik, Iparraldeko jende gehienek onhartzen dute Yonen eta Haize Garbiaren ekintza. Haize Garbiak bere lana politiko-helburutik kanpo egitea begi onez ikusten dute euskaldun jator gehienek. Horrengatik Yonen metodoak eta gure liburuak oraingoz ikasle aunitzek erabiltzen dituzte.

Iparraldean euskara salbatu ta indartzeko danok batean lan egin behar genduke, bainan hori ezinezkoa dela agerian da. Euskara batua sartuz eta politiko-asmoak nahastuz, aurreratu beharrean, euskera gero ta gehiago gibelatzen da.

Arduradunek Yonen lanari lagundu baliote, gaur euskararen egoera ez litzake hain txarra izango Iparraldean.

Bukatzer a nioja. Bainan bukatu baino lehen, Iparraldeko euskararen etorkizunari buruz hitz bat esatea oso garrantzitsua iruditzen zait.

Iparraldean, itxura bestela badira ere, hemendik hiru gizaldira euskera galduko dela ageria da, mirakulurik ez bada.

Euskaraz hitz-egiten duten jende zaharrak bata bestearen ondotik hiltzen dijoaz. Beren semeek ez dakite euskaraz edo bederen ez dute euskaraz hitz egin nahi. Haurrek, ia denek, herri txiki gutxitan ezik, ez dakite euskaraz. Ehunetik hiru edo lau haur ari dira euskara ikasten ikastoletan edo eskoletan. Bainan, denok dakigunez, euskal giroan bizi ez badira, laister ahazten dute haurrek ikasi dutena.

Hau tamalgarria ta illuna da benetan! Bainan egia esan behar da beldurrik gabe. Nun daude Iparraldeko biharko euskaldunak?

Guk, Yonek bezala, euskara salbatzeko eta indartzeko, beti argi eta garbi lan egin izan dugu, ez ohoreak, dirua eta ospea irabazteko asmotan. Eta euskara salbatzeko mirakulu baten beharra bada, eginaraziko dugu mirakulu hori ere denon artean.

Yon beti baikor edo optimista izan zen. Hortan ere guk Yonen gibeletik ibili nahi dugu.

Mitxelena'tar Manuel

EUSKOTAR UMEEN ALDEZ

Euli baten edestia. (Euliak berak edestuta.)

(Julene Azpeitia'ren eungarren urtea beteten dan onetan, bere ornen eta oroiz 1933 urtean "Kirikiño" saria irabazitako lan au agertzen dugu).

O llean erailtzen dan euliak bagi-lean bi anel gutxitu, Gaztelar esaera'

Iñork ikusiko ez zuan a autza txiki-txiki bat nintzan ni lenengoz.

Okoilu bateko zikinkerien gaiñean ipiñi ninduan nere amak beste :afautza askorekin batean.

Egun batzuek gerotxoago erten nintzan afautzatik.

Aar zuri, txiki-txiki bat nintzan orduan.

Aste betean, neu nengoan zikinkeria yanda bizi izan nintzan. ¡ Yaio-tzean yanari ugaria ta ona euki nezan arduratu bai zan nere ama !

Yan da yan, azi ta azi, ordu gutxiren batuan erten zidaten egoak eta •eulia izatera eldu nintzan.

Geroztik yoan etofi aundiak eta asko egin ditut. ¡ Eta nik egin ditu-dan lanak eta eraman-ekatiak!

Zuek ikusi ez afen, anketan ile me-meak ditut eta ile oiekaz edozein ;gaitzen aziak batu ta eramaten ditut. Egoetan ere eraman nezake gaitza.

Zuek ez dezute siñistuko, ¡ Ez ba, txikia bai-naiz ! baiña nere gaiñean •6.000.000 azi eraman neizke.

Zer azi mueta ?

Gaitz guztien aziak, napaterienak, biriketako gaitzenak, gornienak, ti-puzenak eta abar.

Udan ume asko gaixotu ta iltzen dituan gaitz baten azia ere beti -neurekin erabili oi-det, eta umea lo dagonean bere ezpain eta sudu ean ibilketak egiten ditut, baita ere umeak aoan erabiltzen duan txupetean, -nai aiña mikrobio utziaz.

Zikinkeri guztietan ibiltzea da nere atsegiñik aundiena. ¡ Zikinkerien gaiñean yaioa naiz ba !

Ez naiz ordea zikinkerietan bakafik ibiltzen. Baita ere okela, atai, gaztae, esne, opil eta onelako gauza gozoetan'

Zenbait zartxoa naiz, ez naiz ba aurten yaioa, igaz baizik ; negu osoa -sukaldeko epeletan igaro dedalako nago bizirik.

Nere aurretikoen befirik ez det, baiña yakintsu batek diona egia ba'da, uda baten 6.000.000 ondorengo utzi neizke. Ez dago beraz gure

abenda amaituko dan bildufik, neguan bat edo beste bizirik gelditzen. ba'gera.

Lufaren gaiñetik gure abenda kendu nai ba'dezute, guk arautzak ipintzen ditugun lekuak, okoiloak, zakar-piloak egoten diran bazterak, aítandegiak eta abar garbi euki, zikinkeri guztiak efe, ta kare bizia bota. ugari : ¡Kare biziak iltzen bai ditu ba gure arautzak !

Baiña, etxeoandre batzuek oso maite gaituzte. ¡ Maite ez ba'ginduzkete, ez lituzkie euli-k.....z zikindutako gauzik dendetan erosiko

Gaur goizean bildur ikaragafia igaroa naiz. Esnetan ia-ia ito nintzan_ I1 bear dedala etsita nagoalarik, etoñi da etxeoandrea ta poliki-poliki atera nau. Cero, nik ainbeste mikrobio utzitako esneaz eman dio bere-umetxoari biberioia.

Umea gaixotzen ba'da, ez du ama arek asko usteko zeñnek gaixotu. dion bere biotzeko semetxo kutuna. Tiputza etortzen ba'zaio, **Ene**, gu ez gera ba tiputzik dagoan etxean izan »—esango du.

Nik erantzun nezaioke—« Baiña esnetara erori baiño len, tipusdun. gaixo baten ogearen azpian zegoan ontzi berarizkoan ibilita nengoan; ordea».

Lengo uda baten, Washington urian ¡¡guri egin ziguten guda gogoñal!

Leku guztietan gu arapatzeko sareak:zeuden. Lan gabe zeuden langile• guztiak saregiñan ipiñi zituzten. Izpar-ingi batek 75.000 sare eman zituan.' Eta txadon, etxe, arandegi, arategi, denda, bultzi, tximist-burdi, txaide, enparantza ta leku guztietan, dana zan gu atapatzeko sarea.

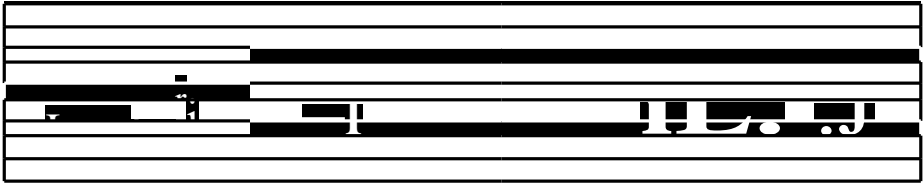
Gure azkena orduantxe izango zan, baldiñ an bezela beste leku guztietan, guda egin ba'ziguten.

Baiña ¡ bai zera!

Gaur baiño naska aundiagorik artzen ez ba'digute. ¡ Gizaldi batzue-tarako ba gera

Julene Azpeitia
"Arritokieta"

"TENE" OMENDUA

Aurtean, besteak beste, Euskerazaintzak eta Debako erriak atsegiñez ospatu eben itxas-ertzeko uri ontako alaba argi Muxika'tar Errobustene euskal idazle ernea. Berton jai, bizi izan eta zartzaro luze Jainkoaren besoetan illa.

Onela idatzi neban nik nere "Euskal Literatura" liburuan, V-garren tomuan, 209'garren orrialdean: "**Tene** izenordez ezagunado dugun euskal idazle ta oler-lumatik irteadako oro ere, idatziak lekuko, orrelaxe dituzu. Deba'n munduratua, 1888-5-24'an, eta bertan, bere jaioterri muñuñu politean eta beretarren artean, jatekoz ornidutako denda baten arduradun, bizi izan da bere bizitzaldi luzean. Argi ta ezkongea, astia izan du orrez gaiñ, artu ta utzia, euskal lan txairoak osatzeko ere. Biregarro iduri, tarteka marteka sarri egin dizkigu kantaldi ederrak. Bertsoz eta itz askatuz egin ere. Aren lanetatik, sarituak ez dira gutxi izan".

Eta lengoan, aurtengo orrillaren 28'an, Euskerazaintza'k, zapatuz, iragarrita eukanez, bere illeroko batzar ostean, egin eutson omenaldi ederra. 11,30 erdietan, meza nagusia zazpi apaizek emonda; eleizan jente asko ta koruan abeslari talde gazte erri-me. Mezan erdiko bertako jauna, izlari Anes Arrinda, sagara ostean erriko dantzarien ekiñaldia. Jaunartze luzea... Jarraian "Tene"ren denda ate buruan ari eskiñitako plaka dotore bat agertzea erriko agintari, apaiz-praile, andra-gizon, gazte ta zarren aurrean; dantzari trebeen artaziak, txaloak, eta Euskerazaintzakoen bazkaria. Kultur Etxean itzaldiak be egon ziran Euskerazaintzak eratuta: Maritxu Barriola izan zan bat eta Augustin Zubikarai bestea "Tene" goratzen alegindu ziranak.

Nik izan neban artu-emona Muxika andereñoarekin, Eibar'en egin nituan iru urteetan batez be; urtean lau bat osteria egingo neutsozan, eta euskal arloa izan oi zan bion alkarrizketa. Bere gaztetako euskal lanak, Donostia'ko "Argia"-n, Bilbo'ko "Euzkadi"-n eta Zornotza'ko "Jaungoiko-Zale"-n argitara emonak. Ementxe argitaratu eban, On Zirilo Artzubiaga'k zirikatuta batez be, berak biotzez maite eban **Miren Itziar'i Idazkiak eta Olerkiak** liburua, 1923'an argitaratua.

Ez eukan eskola andirik, berak esaten eustanez; gaztetako ikasketak eta geiago ez. Gogoz irakurten zitun olerkiak, eta antzerki-lanakr Dendan ez eukan berak nai beste asti euskal lanak osatzeko. Alan be, igande ta jaiari zerbait kenduta, jolasketak be itxita, an eta emen azaltzen zituan artikuluz gaiñ, lantxo ta liburu oneik be, aitatuturiko **Idazkiak** eta **Olerkiak**, Gogo-onaizeak (1934), **Gabon** (1935), **Juan Jose** (1936), iru antzerki liburu. Lenengo biak Tolosa'ko "Antzerki" aldizkarian datoz, eta irugarrenagaitik onela idatzi eustan Tene'k, 1973'ren abenduan: "Ni, 1936'ko jorraillean, Oñati'n egin zan Asamblea Mariana Diocesana"-ra aurkeztu nintzan, "Ce Ramen Literario" saillera. Amabi gai ziran, batzuk erderiaz, besteak euskeraz. Nik bidali nuan iru ataldun antzerki bat, "Juan Jose", saritua izan zan. Gai bakoitzerako sari bakarra eta nereak berea irabazi zuan. Diruaz gaiñera "Diploma" eman zidaten On Mateo Mujika Gotzai jaunak izenpetuta, berak eman ere. An laister, illabetera, gure guda. Gu bezela gure Gotzai jaunak emendik aldegin bearra izan zuan Prantzi'ra. Gasteiz'en beste Gotzai berri bat eta beste kontu batzuk... Ez beintzat euskerarentzat onak. An galdu zan nere antzerkia, ta beste askoren lanak".

Jeltzale bizkorra genduan. Olan agertzen jaku bere Idazkiak eta Olerkiak liburuan. Itziar'ko Amari eskintzen dautso, onela esanik: "Zuri, Itziar'ko Ama Neskutza maite orri opaltzen dizut, nere lenbiziko idazti au, Ar zazu maitez, eta onetsi, euzkaldun emakume artean, Jel-aldez emaitz ederrak bildu ditzan". Jel-aldezko idazkiak, kariak, Miren Itziar'i zuzendu eutsozan eta olerkiak orduan asko idazten eben "Aberri" ta "Zargaste" euskal idazleai.

Gogoan ditu aberria ta beronen izkuntza maite dabezan amak, seme-alabaz inguratuak. Oneik aberri ta euskera meite izaten erakutsi bear dautse seme-alabai. Ederto diño: "Euzkaldun eta ama: zer geiago bear du emakume euzkotarrak bere ele aldez lanik ederrrena egin al izateko? Bere umetxuak euzkaldun eta euzkaltzale azi, ara emen emakume abertzalearen egiteko garrantzi aundidun bat, eta euzkera aldez eragioen aundidun bat. Amaren magalian ikasitako izkuntza oi du geien-geienean gizonak izkuntz berea, eta amaren magalian maitatzen ikasitakoa, beti maiteko duen izkuntza; eta auxe da euzkerak, biziko ba'da, bear-bearrezko duana: bere eletzat artu eta maitatu duen semeak. Abek, berriz, dasakizudan bezela, emakumeak eman lezaizkio inork baiño obeto, osoago, beretzakoago".

Adin oneko egiñak ditu itz-neurtuak. Eta ez gero suster barik. "Xalu ta gozo egiñak daude —idatzi neban nik—, neurkera ugariz naiz arrantzaleai, naiz amonari, naiz ikazgiñai, naiz biotz maitaleai zuzenduak. Bere garaian izan zuten olerkiok arrakasta ta atzerik. Watson Kirkkonell jaunak, esaterako, bere olerki liburu **European Elegies** (Ottawa, 1928) osotu ta argitaratu zuenean, Tene'ren **Udazken-ala** artu zuen bilduma artarako, ingeleraz jarrita. Nik neure "Milla Euskal Olerri Eder" eratu nebanean, Tene'ren sei sartu nebazan bertan: "Ama", "Muxua", "Ikazkin lilluratua", "Gogo-negarra", "Amo'ko Gurutzia", ta "Neskuts minduari".

Bere etxetik itxasoa ta Arno mendi ez txikia aurrez aurre. Kurutzea bere gaiñean. Au baleiteke bertarik ez ikustea, baiña Tene'k, mendigoizale antzo, askotan ikusia dauko, beti zoragarri. Amairu estrofako olerkia dozu, gustoz biribildua. Ona lenengoak:

Leiotik neretzat aurrez aurre beti
gaillurrean zutik dagon kurutza.
Maitasun legeak ludian geznari
gure erriko mendi-tontor bakoitza.

Bera asabendandik gogoan damagun
Jaun siñismenaren ikur maitea,
aberri nerean elburutzat degun
goi aberrirako zuzen-bidea.

O Arno mendian zeru-lurren mugan
ikusten zaitudan kurutz lerdena!
gogora mintzatzen begietan dedan
ikusgarri eder eta onena!

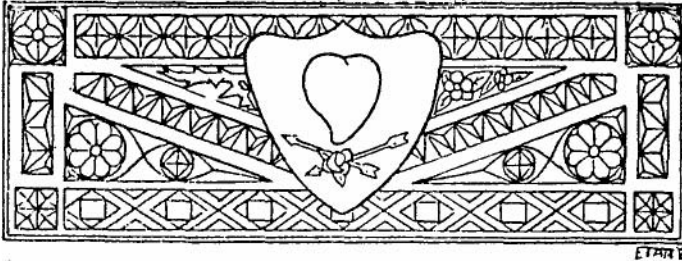
Eta "udazken-ala" deritxonaren bostgarrenaren au:

Amaitu dira, bai, neska-mutillen
itur-ondoko egunak,
gogorki ditu ba ortik bidaldu
euriak eta bisutzak.
Ai, bai luze itunak maitalientzat

neguko gau illun baltz-baltzak,
ames egitera deitzen ez ba'leu
sukalde zarreko suak.

Alakoren batean agertu oi dira onako emakume idazleak. Merezki daben omena eskiñiz goratu daiguzan, ba, or naiz emen daukaguzan euskal artistak. Gitxi gare-ala? Ez daiguzan eurok ixil-zokora bota. Urre-bitxi lez jaso ta txalotu baiño.

Aita Onaindia

"Asko dezakegu, asko; ain asko eze, gu gabe, emakume euskaltzale gabe, ezin liteke euskerak bizirik iraun, beste eleena bezela, beronen bizia ere, erabillia, aoz erabillia izatean dagolako; eta gizadiaren zati bat egiten degunez (ontan ere esaten dutenez gizasemeak baño zati andia-go), gizadiaren erdi bat egiten degunez, beñere ez da gauzen aldez edo kaltez gure eragiña aintzat ez artzekoa; len ere au bein baño geiagotan esan det-eta; eta bai zenbait gauzetarako gizasemeena baño almen geiagoduna; sustraiagotik ukitzen diegulako, edo ta beren oñarria dakigulako; orrengatik gera gu gauz oyen zoria erabaki dezakegunak. Abetako batzuk dira eleak, edo izkuntzak gizartean; eta gure aberrien elea euzkerea. Biziko ba'da, ele illa izango ezpa'da, beste guztien gain emakumien egipena da lenen lenen bear duana..."

"Tene" Mujika. "MIREN ITZIAR'I IDAZKIAK".

"Eztogu erderazko itzik aotan erabili bear, esan gura doguna euskerazko itzakaz esan daikegunian". Txomin Agirre.

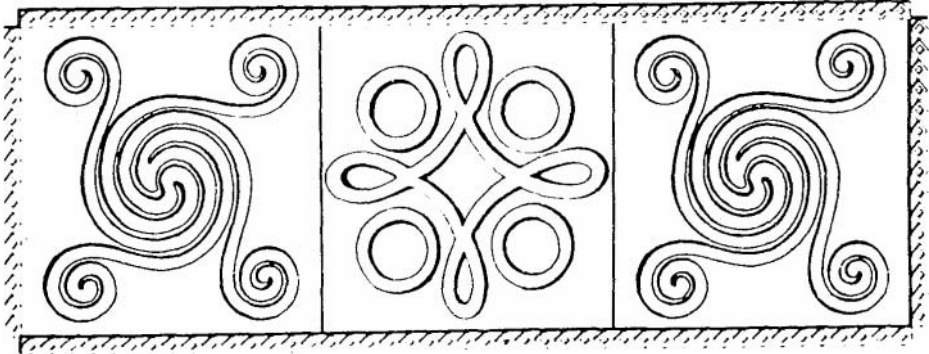
176. Centro médico OSASUN-IKARTEGIA
177. Rehabilitación (judicial o moral) BIRDUINTZEA
 Rehabilitación (física o intelectual) BIRGAITZEA
178. Droga, estupefaciente ORDIGARRIA
 Drogadicto, toxicómano ORDIGARKOIA
179. Marginar BAZTERTU
 Marginación BAZTERTZEA
180. Revelador (fotográfico) AGERGARRIA
 Fijador IRAUNKORGARRIA
181. Objetivo (de aparato óptico) (Ikusgaillu)-GAUZALDEKOA
 Ocular (de aparato óptico) (Ikusgaillu)-BETALDEKOA
182. Observatorio astronómico IZARR-IKARTEGIA
183. Telescopio (astronómico) IZARR-IKUSKIÑA
 Catalejos BEGIRAILLUA
184. Caravana (tienda de campaña) KAPARRA
 Automóvil-habitación KAPARR-ORGA
 Remolque-habitación de un eje KAPAR-GURDIA
 Remolque-habitación de dos ejes KAPARR-KARROA
185. Tractor agrícola ATO IKI ÑA
 Tractor de carretera ATOI-ORGA
 (Buque) remolcador AOTI-ONTZIA
186. Surf a vela (wind surf) AIZE-TXANPAKETA
 Tabla de windsurf AIZE-TXAÑPOLA
 Surf sobre olas OLATU-TXANPAKETA; UGIN-TXANPAKETA
 Tabla de surf TXANPOLA
187. Camping (conjunto de tiendas y caravanas) KAPARTZA
 Terreno de camping KAPARDIA
188. (Buque) portaaviones EGAZKIÑ-ONTZIA
 Buque nodriza de hidroaviones UREGAZKIÑ-ONTZIA
189. Estrategia (arte de la guerra) GERRAIZTIA
 Estrategia (forma de dirigir una guerra) GERRAKEA
 Táctica (arte del combate) GUDUIZTIA
 Táctica (forma de combatir) GUDUKERA
190. Nave (de iglesia o industrial) KORAPEA
191. Enchufe (conjunto de las dos piezas) ESTEKAILLUA
 Enchufe (hembra) ZULO-KOSKOA
 Clavija, enchufe (macho) ZIRI-KOSKOA
192. Hidróptero (hidrofoil) EGATS-ONTZIA
193. Anodo AR-MUTURRA
 Cátodo EME-MUTURRA
194. Providencia (previsión) AURRE-ARTA
 Providencia (decisión) ERABAKIA
195. Ciencias empresariales BALTZUIZTIA
196. Submarinista, hombre-rana (deportista) URPEZALEA

	Buzo, persona que efectúa trabajos	
	bajo el agua	URPE-LANGILLEA, MURGILKARIA
	Cazador ("pescador") submarino	URPE-EIZTARIA
	Explorador submarino	URPE-MIRATZAILLEA
	Investigador submarino	URPE-IKARLEA
197.	Torneo (de caballería)	ZALDUN-GUDUKETA
	Torneo (deportivo)	KIROLGUDUKETA
198.	Huso horario	ORDU LAKAIÑA
199.	Ecuador (círculo)	LUR-GERRIA
	Línea del ecuador	LUR-GERRI-MARRA
200.	Invernadero, invernáculo	BABESPE-BARATZA
201.	Longitud y latitud (geográficas). Longitud	GERRI-MAILLAK
	Longitud este	GOIZALDE-MAILLAK
	Longitud oeste	ARRATSALDE-MAILLAK
	Latitud	GERRIRA MAILLAK
	Latitud norte	IPAR-MAILLAK
	Latitud sur	EGO-MAILLAK
202.	Café coriado	ESNE-KAFEA
203.	Dominio (del idioma) inglés	INGELESEZ ONGI (ONDO) JAKITEA
204.	Puerta de vaivén	ATE ZABUKORRA
205.	Ventana de guillotina	LEIO JASOKORRA
206.	Disciplina (materia de enseñanza)	IRAKASKIZUNA
	Azote	ZIGORRA
	(Obediencia, docilidad)	MENPEKOTASUNA
207.	Autovía	TRENBIDE-BUSA
208.	Hormigón	ZIPOTZA
	Hormigón armado	BURDINZIPOTZA
209.	Inducción (acción)	SUSTAKETA
	Inducción efecto	SUSTAPENA
	Inducción mutua	ALKAR-SUSTAPENA
	Auto-inducción	BURU-SUSTAPENA
	Inductancia	SUSTAMENA
	Inductor	SUSTAGARRI
	Inductor aparato	SUSTAGAILLU
	Inducido	SUSTAKORRA
	Lo que ha sido inducido	SUSTATUA
	Lo que debe ser inducido	SUSTAKIZUNA
210.	Autobús urbano	KALE-BUSA
	Autobús interurbano	BIDE-BUSA
	Autocar	TXANGO-BUSA
211.	Esternón	BULAR-AZURRA
212.	Largometraje	MINTZA LUZEA
	Corto metraje	MINTZA MOTZA
213.	Cosechadora	UZTAKIÑA
214.	Soplete de soldar	SU-ZORROTAILLUA
215.	Mecanizado (metales)	LANKINKATZEA
216.	mercería (géneros de costura)	JOSTEGAIK
	Tienda de	JOSTEGAINDENDA
217.	Soldadora (máq. para soldar)	GALDAKIÑA
	Soldar por aportación	SOLDEATU
	Soldar por fusión de las piezas a unir	GALDATU
218.	Parlamentario	LEGEGIÑA

	Parlamento	LEGEGIN-BATZARRA (BILTZARRA)
219.	Eficaz	EGITUNA
	Eficacia	EGITAMENA
	Que produce eficacia	EGINGARRIA
220.	Orquesta	SOIÑULARI TALDESOA (SINFÓNICA)
	Orquesta de cámara	SOIÑULARI TALDEXKA
	Sinfonía	TALDESO-ERESKIA
221.	Sector público	BALTSAKO SAILLA, BALTSAKO ALORRA
222.	Sanidad	OSASUNKETA
	Sanidad (institución)	OSASUN-ZAINTZA
223.	Encargarse de	ARDURA ARTU
224.	En cualquier momento	EDONOIZ
226.	Licencia de obras: de construir	ERAIKITZE-BAIMENA
	Licencia de obra nueva	ETXE-EGITE-BAIMENA
	Licencia para reformas	ETXE-BERRITZE-BAIMENA
227.	Diligencia de liquidación	KITAKETA
	Carta de pago, recibí	KITATZE-AGIRIA
228.	Cinta magnética	MANETA-ZINTA
	Banda sonora	SOIÑU-ZIRRINDA
229.	Autosuficiente (autosatisfacción)	BURU-ERITZI; ARROPUTZ; ARROXKO
230.	Marketing	MERKATUKETA
231.	Resinas sintéticas	LERDOIZUNAK
232.	Corredor de fincas	ONIBARRA-ARTEKARIA
233.	Luz intermitente	KIÑU-ARGIA
234.	Plástico (adj)	ITXURAKORRA
	Plasticidad	ITXURAKORTASUNA
235.	Material (adj)	GAIDUN
	Inmaterial	GAIGABE
236.	Sierra mecánica, (máquina) aserradora	ZERRAKIÑA
	Sierra mecánica, para metales	EPAIKIÑA
237.	Maginitud	AUNDITASUNA
238.	Diputado foral	FORU-ALDUNA
	Juntero (De Juntas Generales)	BATZARKIDEA
239.	Contestatorio (el que niega) (el que acusa de mentira o falsedad)	UKATZAILLEA GEZURTATZAILLEA
240.	Sociedad aseguradora	KALTE-ORDAIN-GALTZUA
241.	Explosionar	LERRERAZI, LERTU, EZTANDA EGIÑ
242.	Best-seller	SALKORRENA
243.	Kultur departamentuaren diputatu forala	JAKINTZA SAILLEKO FORU-ALDUNA
244.	Alternativa (opción entre dos o más cosas)	AUKERAMENA
	(Cada una de las cosas entre las cuales se opta)	AUKERA
	(Solución de reemplazo)	BESTE-AUKERA
245.	Campus (universitario)	ORUBEA
246.	Status social	GIZARTE-OLTZEA
247.	Problema (cuestión que necesita una solución)	ANTOLAKIZUNA
	(C.a aclarar)	ARGIKIZUNA
	(C. a adivinar)	IGARKIZUNA
	(C. a acertar)	ASMAKIZUNA
	(C. a arreglar)	MOLDAKIZUNA
	(C. a decidir)	ERABAKIZUNA

	(C. a averiguar)	MIRAKIZUNA
	(C. a ejecutar)	EGINKIZUNA
	(C. a investigar)	IKARKIZUNA
	(Asunto difícil)	ARAZO GAITZA
248.	Universidad (institución)	ORO-IKASKUNDEA
	(Edificio)	ORO-IKASTETZEA
	(Facultad)	GOI-IKASTEGIA
	(Edificio de facultad)	GOI-IKASTETZEA
	(Conjunto de enseñantes)	GOI-IRAKASLETZA
249.	Afiliación (acto de afiliarse)	BAZKIDETZEA
	(Efecto de afiliarse)	BAZKIDAPENA
	(Número de afiliados)	BAZKIDETZA
250.	Prestación (cosa o servicio obligado)	ZORRA
	(P. social)	GIZARTE-ZORRA
	(P. personal)	LAN-ZORRA (Auzolana)
	(Allocación sociale)	DIRU-LAGUNTZA
	(Prestaciones asistenciales)	LAGUNTZA-SERBITZUAK

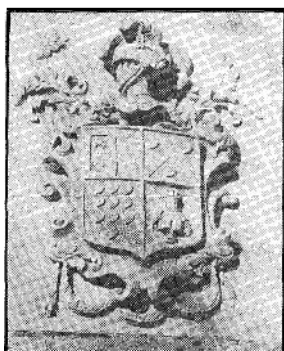
A. Zatarain

"la bada gure ondorengo gazteok! Aztertu ongi gure euskerak dauzkan adierazte alderdiak. Ez egin muzin arau-bide zearoari. Ar zazute zerontzat zerbait lotzen zaute-na, askorik ez ba'da ere, zeuon buruak ongi ezteko".

("Orixe". "Gaztelu"ren MUSIKA IXILLA'ko sarrera).

BERRIO-OTXOA

Berrio-Otxoaren asaben armarria

Oraintsu argitaratu dan liburutxo baten —eliz-otoitzetarako argitaratu be—, "Berrio-Otxoako Balendin" ikusi dot idatzita aurreko azalean. Uts aundi samarra!

Ondo egongo litzakean "Berrio-Otxoa" izeneko oiñetxean jaio balitz; orduan, —ko toki-atzizkia onartzekoa izango litzakean. Baiña ez dago iñon "Berrio-Otxoa" izeneko oiñetxerik (gutxiago "Berriotxoa" izenekorik: "Berrio la pequeña o la accesoria" erderaz). Beraz, ezerezetik ezin ezer atara.

Badakigu, jakiña da, jatorria ta oiñetxea esatea zelanbait bardin dana; baiña, alan be, oiñetxeari jatorriak jarri dautso izena, emen eta edonon. Ez da bardin, gaiñera, jatorria eta abizena, jatorri bakarretik bi, iru naiz lau abizen sortu daitezke-ta. Abizen orreik jatorri berak geroago jaso ebazan bi, iru edo lau etxeetatik datoz, etxeen izen "bereizgarrien" bidez ("determinantes" erderaz). Adibidez: Mendraka, Mendraka-beitia, Mendrakagoia, Mendrakagoitia, eta Mendraka-aldekoa: or jatorri bat eta abizena: Mendraka, eta beste laurak / abizenak, jatorri bereko abizenak (ikusi onetzaz "Casas solariegas de Bizkaia" liburuko "Introducción").

Leen esan denez, ez dago "Berrio-Otxoa" izeneko oiñetxerik. Izen biak bananduta, bai: "Berrio", Elorrio-ko Berrio-otzunan, eta "Otxoa", Gipuzkoa-n (Berrio-ra ezkondu zan Joan Otxoa Bergara-ko semea zan). Eta, XVI-XVII mendeetan batzuetan edo naikoa sarritan egiten zanez, aitaturiko Joan orrek, Berrio oiñetxe ta torrera ezkontzean, "Ochoa de Berrio" abizena jarri eutsen bere seme-alabai. Jakiña, Joan —orduan be— "Berrio" oiñetxeko "Otxoa" zan. Andik seigarren gizaldira alkartu zan abizen bien idazkerea: "Berrio-Ochoa" = Berrio-ko Otxoa.

Gure Balendin "Goiko kalea" izeneko etxe baten jaio zan. Beraz, oiñetxearen —ko toki-atzizkia jarri bearrean, jatorriaren —tar atzizkia jarrea da egokiena, jatorri-atzizkia: Aranatarrak, Ganboarrak, Oñaztarak, Ibaratarak, eta abar.

Batzuek ez dabe "tar" ori begi onez ikusten, erderatiko "de" dalako. Orretzaz, emon ebazan ostikada batzuk Azkue-k bere "Morfología Vasca" liburuan, baiña oker, nire ustez: erderazko "de" ori ez da "Condes y Marqueses"-en jatorrikoai bakarrik ezarteko, edozein jatorri adierazoteko baiño. Jatorri ta Bateo-liburuak arakatzea baiño ez dago: oraintsu-oraintsu arte, euskal-abizen guztiak ekarren abizen-aurrean "de" ori, edozein "kale-garbitzaille" izanarren be. Ori ez da ameskeria, ori mendetako oitureak agertzen dau, istoriak egiazten dau. Ez da, ez —euskotarron artean beintzat—, "tituludunen" edo aundiki-abizenen atzizkia, jatorriena baiño. Esana sinistu ezarren be, egintzak sinistu... (antzekoa, oso urrindik izanarren be! Joan 10, 37).

Txarragoa oraindiño, Bilbo-ko dominikar prailleak esan daustan au: euskaltzale "jakintsu" batek —ori diño arek—, "Berrio-Otxoa'tar Balendin" idatzita ikustean, olantxe araztu ei-etsan: "Berrio-Otxoa-ren Balendin". ("Disparate ebidentea!") —*en* atzizkiak jabetasuna adierazoten dau. Baiña aita ez da ezela be semearen *jabe*, mesedez!, arduradun baiño, semea adiñera eldu arte.

Ona emen orain Balendin-en jatorria aitaren aldetik, agiriak agertzen dabenez:

Joan Ochoa de Berrio	Joana de Berrio
Joan Ochoa de Berrio	Catalina de Iturri
Joan Ochoa de Berrio	Josefa de Esteibar
Simón Ochoa de Berrio	Ana de Gasteaburu
Francisco Ochoa de Berrio	Marina de Garaizabal
Francisco Ochoa de Berrio	Josefa de Gastea
José de Berrio-Ochoa	Joana de Gastea
Juan Isidro de Berrio-Ochoa	María Mónica de Arizti
Valentín Faustino de Berrio-Ochoa y Arizti.	

"Berrio" torre-etxeko orman, Belendin-en asaben armarrri au agertzen da: laukia da. Leenengo laukoa, Otxoa ta Berrio; bigarrena, Gastea (Gastea-ren "buru" ori, Gastea jatorriaren etxe baten bereizgarria da); irugarrena, Garaizabal; eta laugarrena, Zenitagoia. Armarrri ori, aitaturiko bigarren Francisco-k landuerazo eban, 1722-garren urtean Elorrio-n jaio eta 1742-garrenean Gastea-tar Josepa-gaz ezkondu zanak.

Elorrio-n, 1988, orrillak 31.

KEREXETA

Berrio-Otxoa bizi izan zaneko etxea

IKUSI TA... ZER IKASI?

Abisoa: Bus bonoaren prezioa: 340 peseta.
(Diario Vasco, 20-V-1988)

Edesti-Erdiko Udal Erakundea. Departamento del Centro histórico Municipal.
(Gasteiz. Dato kaletik enparantza barrirako sarreran)

Fabores, bidali ezazute Asistentzi txartela Batzar Nagusira.
Por favor, envíen tarjeta de Asistencia a Junta General.
(Lankide Aurrezkia. Hidrola'ko Batzar Nagusiko dei
egiñaz bidalitako eskutizetan. Gasteiz, 1988-y).

Zer ona den Espuña! Lo mejor del cerdo Espuña.
(Donosti'ko furgoneta baten).

Zentzu aldaketa. Cambio de sentido.
(Lasarte'tik Tolosa'ra dagon zubian eta beste ainbat tokitan).

Beingo desbideratzea. Desvío provisional.
(Ainbat bidetan)

Senide ugarien familia. Familia numerosa.

Sukalde altzariak eta baiñu.
(Zarautz'eko furgoneta baten)

Ildegia. Funeraria.

Igarleak. Frutas.
(Bilbo'ko merkatuan. Merkatua barriztatzean kendua).

Eskerrikasko zure ikustia. Gracias por su visita.
(Gasteiz, Postas kaleko berebiltokiaren sarreran)

Unibersitate kanpua. Campus universitario.

Behingo irteera. Salida provisional.

Terminala erabili ezina. Terminal fuera de servicio.

Bateko Santutxu obe. Por un Santuchu mejor.

Aita bere Erreibuari deitu dio. El Padre ha llamado a su Reino.
(Diario Vasco'ko il-mezu baten)

Itzultzaileak

Udaletxe baten itzultzailea aukeratzeko leiaketan, "Garoa" ko asiera aukeratu zan erderara itzultzeko.

Gogoan artu Txomin Agirre'k idatzia:

"Ura zan gizona, ura!

Zazpi oin eta erdi bai luze, makal zuaitzaren irudira zuzen, pagorik lodiena bezain zabal, arte gogorra bezela trinko, gorosti ezearen tanketara zimel".

Itzulpenak era onetara agertu ziran:

Batek: "Aquel sí que era hombre! Medía siete pies y medio, parecía un árbol derecho, tan ancho como el más gordo de los robles, fuerte como..., nervudo como el castaño seco".

Besteak: !Qué hombre aquel! (Aquel sí que era un hombre). Por lo menos siete pies y medio de largo, por lo menos débil hacia el árbol, tan ancho como el más gordo de los robles... (eta or geratu zan, geiago itzuli eziñik)".

Zer gertatuko zan udal aretan, pagadi bat saltzean, edo ta gorosti ezeak saltzeko, "se vende un robledal" edo ta "se venden castaños secos" iragarrita?

Itzultzaile zeregiña olgetakoa ete da?

Liburuak irakurten

"Siendo ministro de Gobernación Francisco Pi y Margall, recibió una comunicación del gobernador de una provincia en la que se decía:

Tengo el honor de poner en conocimiento de Vucencia que **hayer** hubo un motín contra el recaudador de contribuciones, pero **oy** ya están calmados los ánimos.

La contestación de Pi y Margall fué:

Me permito advertir a Vucencia que está ignorante en cuanto a la antigüedad de la hache. La **h** no es de **ayer**, es de **hoy**.

(Historias de la Historia. Carlos Fisas).

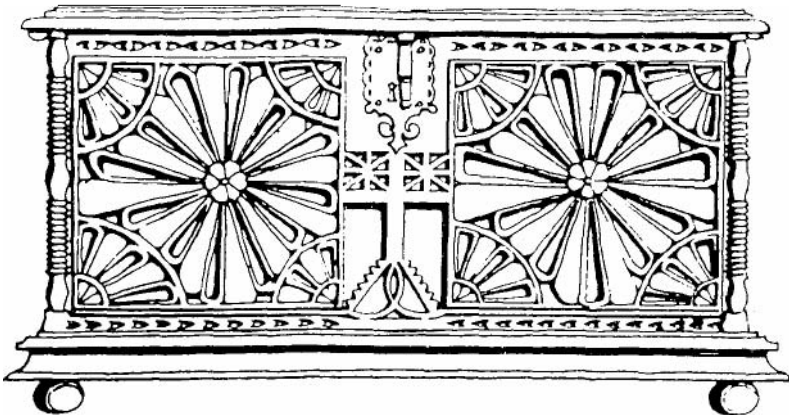
Guk zer esango?

ZORIONAK

57 urte Txina, Fomosa eta Filipinas'etan misiolari ibili ondoren, Euskalerrira biuriu da Patxi Etxeberria, jesulaguna, euskal idazle eta olerkaria. Eta euskaldunoi agur zintzo bat ematean biotzez itz egin du: "Au ez da izkuntzaz, ez burubidez, nik utzi nuen Euskalerria.

"EUSKERAZAINTZA" k agurrari erantzunaz gogoratu nai dio: Zorionekoak egia ezagutu eta autortzen dutenak, azken baten eurak izango diralako Euskalerraren nor-tasunaren lekuko.

Taldean

ARRANTZAKO DEITURA BATZUK

Gure Iztegiak argal agertzen dira arrantza deituretan. Nunbaitetik asteko, laster amaituko dan "antxoia sasoian" erabilten diran itz eta deitura batzuk gogoratuko ditudaz.

Antxoia, antxua, albokartia edo ta bokartea.

Izen orreik emoten dira, zientzi izenez "Engraulis Encrasicolus" deitzen danari.

Talde edo moltsotan ibiltzen dan arraiña da. Arrain baltsu eta sardatan biziten da.

Beste arrain andien janari izaten daki.

Esaerak. Azken izate orretatik datorkio nunbait esaera au: "Antxoia txikiak baiño arerio geiago". Au da, danak bere atzetik ibiltzen diralako.

Beste esaera batzuk:

"Antxoarik ez da ganoraz arrantzaten, santuak kalez kale oreatu baiño len". (Esatea lez, Aste Santua baiño len. Gogoratu Aste Santua aldakorra dala , itargiagaz ibiltzen dala, beraz udabarriko epeletara urreratzen).

"San Gergoriotan, antxoia bere sasoi onetan". (Santu orren eguna Maiatzean izaten da, eta giroa gero ta epelago).

"Edozein da arrantzale antxoia emen nagoka dabillanean". (Batez be patroï batzukaikitik esaten da, zerbait arrantzatu eta arro agertzen diranetan).

Maiatzeko "siri-miri"ari, arrantzale errietan "antxoia bitsa" edo ta "antxoia adurra" be deitzen dakie.

Deitura batzuk:

Antxoia arrantzan beste itz oneik erabilten dira:

Ardora. (Uresia) Millaka arruatako antxoia moltsok agertzen diranetan, arrain onek gabeen alako argitasun berezi bat zabaltzen dau, ur gaiñean zidar kolore antzekoa zabalduaz. Orixe da **ardora**.

Manjuba. Antxoia, oraindik urak otz dagozenetan, ur sakonean ibiltzen da. Len, izurdeak gure itxasoan ibiltzen ziranetan, arrain oneik izaten ziran antxoia moltsoen azpira sartu eta antxoari ikaratuta azalerratu eragiten eutsenak eta orrela pillotu, itxas urak bitsa dariola lagata. Origaitik ibiltzen ziran arrantzaleak egun osotan izurden atzetik. Orrelako moltsotan artzen edo arrantzaten dan antxoari deitzen joko manjuba. Bermeo'n Manjungen.

Blankurak. Urak berotu ondoren, antxoia azalera agertzen daki, eta urak zimurtu lez egin. Urrunetatik igarten da ori. Orrela agertzen diran pilloei, balnkurak deitzen dautse.

Gorria. Antxoia ur azalean, ura zimurtu barik, gorri illuna lako moltsotan ikusten danean, "gorria" deitzen dautse.

Orenga. Itxasoan sareak zabaldu eta gero, ontzitik urren dagon sareak ontziagaz daukan soka lotugarriari deitzen jako orenga.

Despiska. Antxoa, geienetan, sare edo train andiz inguratuta arrantzaten da. Len sarabardo edo erregiñen bidez jasoten zan txalopara. Orain txupoe ta teknika barrietan. Iñoiz goitik bera zabalduen diran sareetan arrantzaten zan. Sare oneitan antxoa bana-banaka mailla bakoitzean burua sartuta dindilizka geratzen zan. Gero sare mallata-tik atarateari, askatzeari, despiska izena emoten dautse. Bear ba da erderazko despisca'tik etorriko da.

Sareetatik antxoa askatzen "Despiskan"

Antxoatako sareak.

Len sare txikiak erabilten ziran. Orduko txalupak amarretik ogeira bitartean eroaten zituen. Alkarri lotuta zabaltzen ziran itxasoan, goitik bera.

Gaur erabide ori ia galduta dago.

Gaur, batez beste, 180 brazatako sareak erabilten dira luzeran (braza bakoitza metro bi aiña da) eta beste 50 inguru sakonera, edo berako.

Len arizkoak izaten ziran. Gaur nylonezkoak.

Nylonezkoa askoz errezago da erabilteko eta egokiago. Arizkoak bein uretan erabili ezkeru, gero leorrera ekarten zituen, sekatzeko zabaltzera.

Sare luze onei "treiña" izena emoten dautse.

Sare bakoitzak bereak ditu:

Berunak, alderdi bat ondora edo bera joateko.

Mamiña edo **papua**. Sarearen gerria.

Goiburua, sare eta txikot bitartean egoten dan zati lodiagoa. Bermeo'n **sengarrije** lez ezagutzen da.

Sareak, pañuak alkarri lotuta egiten dira. Pañu orrei Bermeo'n **altorrak** izena emoten dautse.

Kortxuak. Sarea aidean erabilteko. Gaur sintetikoak erabilten dira, baiña oraindik kortxo izenez ezagutu.

Kankamuak. Berunen sokeari Jotzen jakozan galtzairuzko erastunak, euretatik sarea batu al izateko.

Antxoatako otzarak.

Gaur piñuzko edo plastikazko kajetan ataraten da antxoa ontzitik kanpora. Baiña len otzaretan ataraten zan eta era askotakoak erabilten zituen arrantzaleak, ez-bardiñak eta bakoitza bere neurrikoak. Ala antxoa-otzara, besigu-otzara eta abar.

Antxoatan erabilten ziranak iru arrua inguruko izaten ziran. Gero areitan arraiña asko bigundu ta makaltzen zala, "maluskatu" egiten zala ta otzara orreik kendu zituen. Baiña lengo denporetan otar egilleak onenbesteko bat ordaintzen eutsan erriari eta urtero barriztu bere eskubidea.

Irabaziak.

Antxoa arrantza "bajura"ko arrantzaliei dagokiena da. Arrasteran dabizenak galera-zota dauke antxoatan ibiltea.

Irabaziak geienetan erdizka banatzen dira, Erdia jaubeentzat eta beste erdia arrantzalientzat. Baiña "manjubatan" au da, egun guztia izurden atzetik ibiltzen errekin geiago bear izaten zalako, erabide orretan irutik bi txalopa jaubearentzat izaten ziran.

Arraintsutako dirutzatik lenengo "montemaiorreko" ordaingarri lez artzen diranak kentzen dira. Au da, dirutza gordiñetik.

Irabazien banaketeri "diru partilla" deitzen dautse.

Diru-partilla onetan ba dakie zatitxu bat alboratzen, etxerako aloger barik, bakoitzak bere sakelerako gordeten dauana.

Diru orreri "ardau dirua" deitzen dautse, bai eta "amari ez emon" be, edo ta "poto-kua" Mutrikun, edo "txakurrana" Ondarribin.

Ondarrabiko onek ba dauka bere azalpenar Len, txalopa guztietan, ur txakurrak erabilten zituen. Arraiña gora igotean saretik urten edo amuetatik eteten zanean, txakur orreik bereala joaten ziran uretara arrain orren billa. Arrain ori txalopara jaso eta alboan lagaten zan eta saldu ondoren, bere dirua, arrantzalientzat bakarrik izaten zan, jaubeak eskubide barik. Txakur oneik erabilten zituen sare arteko sokak uretatik atarateko eta abar.

Antxoak, urte ona gertaten zanean, dirua zabaltzen eban errian, arrantzalienen gain kabanetan (fabriketan) andrazko eta umeak be batzuk latetan ipinten eta besteak burua kentzen, dirua irabazten ebelako. Orrez gaiñera antxoa urtetan, neguan be filete lana egoten zan lantegietan.

Iñoiz antxoatako diruekaz zerbait arrotuta bat ikusten zanean, "antxoa dirua" edo "antxoa bitsa" darabil orrek, esaten zan.

Antxoa eta jaiotzak.

Ume bat jaioten zanean, eta oraindik be, ba dakie itanduten: Ze izan da? Eta mutil-txoa ba da, erantzuna au izaten da: Antxoa txikia. Naiko ta geiegi izaten da zer jaioda ulertzeko.

Augustin Zubikarai

ELBIRE ZIPITRIA ANDEREÑOAREN OMENEZKO IV SARIKETA

Olerki sariketa

Epai-maiaren erabaki agiria

Deba'n, 1988'go Jorraitaren 30'ean, Arrinda'tar Anes, Zubikarai'tar Augustin, Onaindia'tar Jagoba eta Gaztañaga'tar Jesus, ELBIDE ANDEREÑO IV olerki sariketa aurkeztu ziran lanen epaille izentatuak izan ziranak eta Kortajarena'tar Andoni idazkari bezala, Deba'ko parroko areto batean bildurik, alde aurrez eman zitzaizkien aipatu-tako leiaketara aurkeztu ziran olerki-lanak aztertu ondoren eta adostasun osoz sariak era ontan banatzea erabaki dute:

1.º saria, 40.000 pezetakin saritua:

ABEREEN ABOTSAK izenez aurkeztua. Idazlea: Muniategi'tar Sabin.

2'gn saria, 30.000 pezetakin saritua:

ZALANTZAREN ENPARANTZA izenez aurkeztua. Idazlea: Beloki'tar Augustin.

3'gn sana, 25.000 pezetakin saritua:

AMA EUSKERA izenez aurkeztua. Idazlea: Aierbe'tar Jose.

4'gn saria, 20.000 pezetakin saritua:

ENADA AZPI-TXURI izenez aurkeztua. Idazlea Ugarte'tar Martin.

Eta gertatutakoaren aitormen-agiri bezala aztertzaileek agiri au izenpetzen dute epaiketa bukatu ondoren.

Aita Santi Onaindia - Anes Arrinda - Jesus Gaztañaga - Augustin Zubikarai - Kortajarena'tar Andoni.

IPUIÑAK, IKASTOLETAKO AURREK IDATZIAK

EUSKERAZAINTZA'k, Donosti'ko Getari kaleko 21'garrenean daukan idazgelan bildurik, Agirre'tar M.ª Dolores, Zubikarai'tar Augustin, Yurramendi'tar Felipe, Gaztañaga'tar Jesus eta Kortajarena'tar Andoni eta ELBIRE ANDEREÑO IV Ipuin-Sariketara aurkeztutako lanak aztertzeko epai-maia osaturik, azterketa sakon bat egin ondoren, adostasun osoz, sariak era ontan banatzea erabaki dute, Arrinda'tar A. ere epai-maiko izan dalarik.

A mailla:

1.º saria: Eman gabe, utsa.

2'gn. saria: "Igelaren abentura", Ernani'ko

Arantxa Goikoetxea'k idatzia 10.000 pezta.

3'gn. saria: "Aste Santua noiz elduko", Ondarroa'ko
Itxasne Murillo'k idatzia 8.000 pešta.

B maila:

1.º saria: "Nekazari kontu bat", Ernani'ko
Dabid Etxeberria'k idatzia 10.000 pezta.
2'gn. saria: "Izarretaraiño eldu behar naiz" Ondarroa'ko
Goiz Argi Aristi'k idatzia 8.000 pešta.
3'gnr saria: "Edurraren zuhaitza", Ondarroa'ko
Ana Belen Martinez'ek idatzia 6.000 pezta.
4'gn. saria: "Peru Zaldun", Ernani'ko
Yon Etxeberria'k idatzia 4.000 pezta.
4'gn. saria: "Santa Clara ugartearen gertakizuna" Ernani'ko
Maidar Goikoetxea'k idatzia 4.000 pezta.
4'gn. saria: "Egun txar bat", Ondarribi'ko
Xabier Lasalde'k idatzia 4.000 pezta.

D maila:

1.º saria: "Ni, animalien laguna", Lazkao'ko
Sheila Lozano Garmendia'k idatzia 8.000 pezta.
2'gn. saria: "Baso miragarrian barna", Lazkao'ko
Ohiana Aldanondo'k idatzia 6.000 pezta.
3'gn. saria: "Mendira ideara traketsa", Ernani'ko
Maialen Lujanbio'k idatzia 4.000 pezta.
4'gn. saria: "Mandarina", Arrasate'ko
Markel Madinabeitia'k idatzia 2.000 pezta.
5'gn. saria: "Villa Floritaren amaia", Ernani'ko
Iñaki Arrieta'k idatzia 1.500 pezta.
5'gn. saria: "Itsaso majikoan zear bidaia" Ernani'ko
Lierni Guerrero'k idatzia 1.500 pezta.
5'gn. saria: "Ekaitz hiltzaillea", Deba'ko
Maria Jose Arrona'k idatzia 1.500 pezta.

Epaiketa ontan, 96 ipuin aurrek egindakoak aztertu dira. Eta gertatutakoen aitormen-agiri bezala, azterzailleek agiri au izenpetzen dute.

Donosti'n 1988'go Orrillaren 21'ean.

"...Berak "Orixe"k erakutsi digu —egitez, itzez baiño geiago— gai dela gure izkuntza edonongo ezer itzultzeko eta bereganatzeko. Berak, gauza dela euskera biotzaren sentierarik izkutenenak adierazteko".

(Koldo Mitxelena, "ORIXE", omenaldi liburuan)

ALBISTE ETA BERRI

Juan Gorostiaga

Oraintsu, Bagilla'ren 7'an, Bilbon Bizkai'ko Abade adiñekoak dauken egoitzan il zan, 83 urte bete ondoren.

Deustun jaioa, erri a bere buru jaube zan denporetan. Angotzat eukan bere burua. Abadea. Euskaltzaindikoa, nai eta luzaro, ango gora-bera batzukaitik, batzarretara joaten be arduratu ez.

Erromatar eskolako gendun euskeran. Oiñarri asko, "Logikaz", berez, euskera eta latiñarenak erraz alkartzen zitun. Bear ba da Erroman ikasketak egiña zanez, ango bideak maite zitulako.

Euskal gaietan sakon ikasia izanarren, bere lanak, argitaratuak, erderaz egiñak dira.

Kondairan, Getxo zarrekoa argitaratu eban, bai eta Bizkai'ko Epika eta Lirikari buruz eta Erri Elertiaren antoloji bat ere.

Esku onekoren baten zain geratuta eukazala, esan eustan, Euskal Iztegi Etimolojiko bat eta beste lan batzuk.

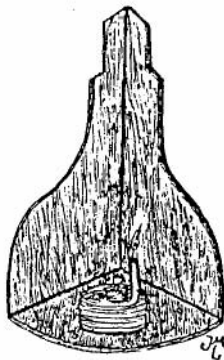
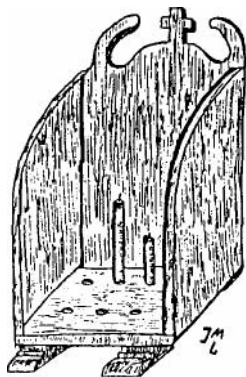
Getxo'n bizi izan zan luzaro, azken urteetan oiñetatik makal, eta ango Irutasun deuneko fraileen etxean bizi zan, Bilboko egoitzara aldatu arte.

Iñoiz lanen bat eskatu ta pozik eta baikor erantzuten ekian. Onelako bat Txomin Agirre'ren mendeurreneko Lore Jokoetarako egiña Ondarroa'ko "Boga-Boga" aldizkarian agertu zan "Kresala'ren euskaltasuna eta euskalkerea" izen buruagaz. Gorostiaga'k, ondarrutarrei ederkatura egitearren nunbait, Txomin'ek erabilten eban Arranondo, Ondarroa biurtuta laga eban bere lanean, bere esaeretan "vox populi" zalako ori.

Nikolas Barrenetxea ta Uribasterra.

Aita "Yurre tar Julen". Kaputxinoa. "Zeruko Argia"ko idazleen buru zala, 1927 urtean Txina'ra joan zan mixiolari eta an ibili 1953 arte. Idazle ugaria aldizkari eta bes-telako irakurgaietan. Bai liburu idazlea be. "Loramendi" zanari buruz, Il garren Batikano Batzarra" ri, Mao Tse Tung eta abar ondo aztertu eta erabili zitun. Azkenengoz Altsasu'n ikusi gendun, entzuteko gor eta ibilteko lor, baiña ez gendun uste andik laster agur egingo euskunik. Beste liburuen bat argitaratuko ete eban itxaropenez agur egin euskun.

Goian Begoz

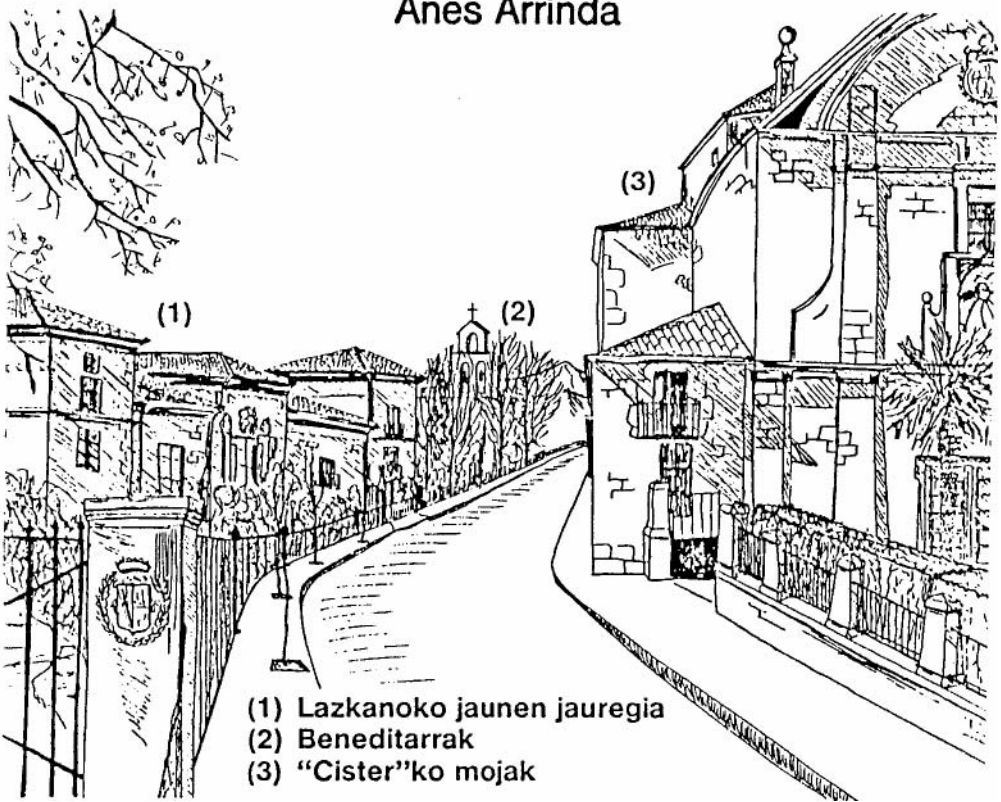

ZINEMA

ZINE GIOIA

ANAI ARTEKO GORROTOA: GIPUZKOA ETA NAPARROA

Anes Arrinda

JARRAIPENA

19.-Tiebasko gaztelua.

OFF/. Iruñatik ordu beteko bidean dago Tiebasko gaztelua, sorkalde aldera Ate nagusitik sartuta eskubira ikuillua dago zaldi eta mandoentzat. Erdian zurubia gora igotzeko eta onen gibelean gudarientzako gela zabala gazteluaren neurrian. Ezkerretik sutegia dago. Iru gelak dute bakoitzak bere atea Sutegia bearrezkoa da gaztelu, torre edo foraleza batean eta Tiebasek ere badu berea.

20.-Sutegia egunez.

(Errementaria, larruzko aurre-mantal bat gaiñean duela, txingururan ari da burní guri bat maillukatzen. Sutegia aurrean. Semeno eta Borjaren erraiñuak.)

BORJA

Zeriarako da sutegi bat gaztelu batean?

SEMENO

Tresnak zorroztu eta konpontzeko. Erabili az ondatu egiten dira eta amoztu ere bai. Noizik bein errepasso bat eman bear zaie.

BORJA

Au da sutegia? Lau parete ditu eta zulo bat urarekin gaiñean...

SEMENO

Parete oien tartea arri-kozkorrez betetzen da ia goraiño; baiña, oiñerdi bat bezala lodian, arrien gaiñetik, ikatz-autsa ipintzen da. Eta, or ikusi dezun aska ori oiñ betekoa da. Ura du buzteñiken naastuta eta ur ori erratza txiki batekin suari botatzen zaio garra aunditzen danean, sua tximinitik gora joan ez dedin, guritzen ari dan burnira baizik...

(Errementariak Semenok diona egingo du)

BORJA

Aspo ori aundia da.

SEMENO

Aizea ematen dio suari eta oneri ura buztinakin botatzen zaionean, ez da ikatza arrotzen.

BORJA

Eta, arrizko aska aundi ori zertarako da?

SEMENO

Bumia tenplatzatzeko. Tresna berotuta gero, erdiotzik dagoanean, idi-ada rra iortzi tresnarekin. Tresna errez txirristatzen bada, orduan ondo tenplatu dago eta ur otzetan sartu.

BORJA

Errementaria txingudian dabil lanean.

SEMENO

Txingudia egur baten gaiñean dago; sumilla esan oi zaio eta kana-erdi inguru lurpean sartuta dago. Ondoan daude mailua, maillu aundia, epaia, tenazak eta abar. Bazter artan daukazu egur-ikatza eta galbaia autsa kentzeko.

BORJA

Eta, arri borobil ori?

SEMENO

Ori esterea dezu, arri biguñakin egiña. Burnizko ardatz batek jasotzen du eta esku-biko ankarekin eraginda dabil. Azpian askatxo bat du urarekin. Ur ortan bustitzen da esterearen barrena bueltaka dabil, zorrozten ari dan errementari ura emateko. Baina, errementaria lan askorekin dabil eta utzi daigun pakean. Artu dezagun zurubia eta goazen mailletan gora.

(Semenoa eta Borjaren erraiñuak zurubian gora galtzen dira)

21/-Gazteluko lenengo solairuko gela aundi bat. Egunez.

(Ormak arrizkoak. Sartzeko, ate lodikote bat. Aurrean leio estu bat, aldamenetan arrizko eser-lekuekin, leiotik kanpora begira egoteko. Gela-erdian iru kana luze eta kana bete zabaleko mai bat, intxaur beltzez eser-aulkiak bezela. Ormeetan gudarako tresnak: bai ezpata eta bai aizkora, bai azagai eta bai burnizko bola-zaarrak esku-leku baterri lotuak katez... Baita burnizko izkutuak burrukan norbere burua gordetzeko.)

(Gela-erdian Tiebasko Jauna; bizar zu ri oparoa, begiak urdiñ, urteetan aurreratua ala gerrak ondatur... Berarekin guk ezagutzen degun Axari).

T.JAUNA

laio aiz i benetan, Axari; baiña, arazo onek ondo irtengo digula usten al duk?

AXARI

Ez bildurrik izan; gaur bertan emen izango dezu, zalantzarik gabe.

T. JAUNA

Salatariak edonun zeundek, Axari.

AXARI

Geureak ere bai eta orretxegaitik, ziur nago, gauerako ekarriko dutela

T. JAUNA

Ez neuke besterik nai, Lazkauko jauntxoari adarra jotzeko. Semea bizirik eraman nai badu, urre ederrak eman bearco ditu ordaiñetan. Bildur bat diat, Axari eta auxe dek: Erregearen ordezkoa etorriko ez ote dan egun auetako batean... Gudariak bear dizkik, gaztelarrekin darabilen burrukarako... Ñik gudariak egoaldera bialdu eta gero, zer...?

AXARI

Lazkanokoak ez du ori jakingo. Jakinda ere, zer..? Nik ez diot arreri bildurrik bere semea nere eskuetan dagoen bitartean... llda ikusi nai ez badu, beintzat...

T. JAUNA

Ez abil ain oker, Axari.

AXARI

Oker ni ? Ez, jauna, zuzen nabil. Geu etxebarrutik gerala ez degu arren bildurrik.

T. JAUNA

Oste aundiak ekarriko balitu...?

AXARI

Zer oste eta oste-ondo. Oien bildurrik egundo ere ez! Ez aldakizu bere kobazuloan nai dedan guztietan sartzen naizela..?

T. JAUNA

Benetako axari aiz i, ordea...

AXARI

Laister izango degu emen.

T. JAUNA

Nundik nora jakiten dituk ainbeste Lazkanoko berri? Ez dek sekulan garbi ezer esaten...

AXARI

Oraintxen esan dizut gauza garbi: ba det nik an lagun zaar bat. Nere lagun dan ala nere diruena, ez dakit ori ondo. Dana dala, laguna det beintzat.

T. JAUNA

Nor da lagun maite ori..?

AXARI

Katagorri izenez. Arrera ona egiten diote Lazkanoko gazteluan. Ausardia badu eta aundi-naia ere bai... Errez dator nere esanetara.

T. JAUNA

Lagun ona eta probetxuzkoa.

AXARI

Bearrezkoa burruka onetan.

(Ixil-unea. Jauna mai-buruan eseri da. Axari, berriz, jira-ta-bira dabil batetik bestera,

gela osoa pausoz neurrituz. Keskatzu. Tar-teko leiorea urbiltzen da eta kanpora begiratzen du, albiste baten zai balego bezela).

T. JAUNA

Nere kezak makur-gaitzak dituk. Burutik kendu ezin. Gogoratzen al dek nola dabilen Etxarriri su eman nairik..?

AXARI

(Beste mundutik baletor bezela)

Nor?

T. JAUNA

Lazkanokoa... Nor izango da ba besterik...?

AXARI

Ortan al zaude oraindik. Utzi egiozu pakean Lazkanokoari.

T. JAUNA

Etxarri-aranazek urteoro eman oi ziona pakean uzteko, aurten ukatu zio. Eskerrak Merinoa bertan zegoalari, bestela ematen dio su erriari... Baina, Etxarri su-labe bat biurtu arte ez ornen du lorik egingo laz-kautarrak... Maldizio ori botata ornen dago..r Guregana joko balu, ni Erregeari gudariak bota ondoren..?

AXARI

Tira, tira... Oraintxen aspertu nauzu zure betiko lelo orrekin!

J. TIEBAS

Zer nai dek? Gauzak diranez ikusi bear eta arriskuan begiak iriki... Ori dek zuurtasuna...

AXARI

Maiz izan oi da zuurkeria bildurraren es-talki eta aitzaki.

(Morroia dator eskilleratan gora. Atetik)

MORROIA

Jauna, Erregearen ordezkoa dator.

T. JAUNA

Bildur nuena gertatu da. Gero arte.

(Jauna morroiarekin batera doa. Gelditu da Axari bakarrik; seiñale du jazkeran ez dala morroi, nagusi baizik. Batera ta bestera dabil eten-gabe. Marmarrean ari da berekasa)

AXARI

Ez dituk urteak alperrik joaten, ez! Urteekin batera dijoazkio gizonari ausardia eta odol beroa. Soiña oztu eta gogoa auldu... Gero, bildurrari zuurkeri esan, eta orrela dana konpondu... Gure Jaun au ez da emendik aurrerako gazteluaren gora-beerak eramateko gauza... Orretarako adimen argi, biotz bero eta zaiñak sendo bear dira..

Gizon onek guztiak dizkik zearo galduta...
Ezurrak gogortu, adimena moteldu eta odola oztu zaiok oneri...

(Leiotik kanpora begira dago une batean)
(Batetik bestera berriro) Gaztelu onek beste buru baten bearrean aurkitzen da. Eta, nor izan liteke buru ori neroni ez ba da? Bai, garai eldu zait. Orain arte, eskeiñi bai baiña eman ez. Itxaroten aspertu naiz. Arriskutik naikoa egin det. Saria bear det orain eta bereala... Bestela, nik egin ditudanak egin...? Ez, alajainkoa... Emendik aurrera ez noa iñoren sorora alorrean. Gaztelua, besterik ez det eskatzen. Eman bearko..!

(Urduri dabil geIa neurtuz alde batetik bestera) Asko al da? Nik egiñak gutxi al dira..? Nere nekeak aundiak izan dira eta saria ere aundia bear zaie. Eta, egia esan, zai egoteko astirik ez det. Itxaroten ego-nda, asper-asper eginda nago. Garbi itz egingo diot eta erantzun garbia bear det. Emateko asmorik ez badu, esan dezala argi. Nere gariak eldu dira eta biltzeko garaia ere bai.

(Gogo beltz batek illundu dio Axariri aurpegia. Begietatik sua dariola jarri da)
Ez al zidak ostoporik bidean ipiñiko...!
Polita legoke..! Orain arte bere mandioak betetzen jardun det; emendik aurrera, beste baten mandioan nereak bilduko ditut. Nai badu eta nai ez-badu. Ez al dut ondo merezia.? Aspertu naiz besterenak egiten; egin dezatela orain besteek nereak. Bere alabaren eskua bear dut orain bertan! Ez al didate ukatuko...

OFF/. Zurubian gora Tiebasko Jaunaren alaba dator. Umetxo bat dakar eskutik. Gazte liraña. Argizari kolorea du. Eguzkiak jotzen ez duen mazustaren kolorea. Begiak urdin ditu eta ille-matasak luze eta beltz. Aitaren begiak eta amaren tximia. Azala beltzarana eta biotza sentikorra moroarteko bere amamarenaren antzera. Bere ama egoaldetik etorri zan Tiebasko gaztelura, Tudelatik ekarria. Amaren ama moroa zala zurrumurrua sortu zan Tiebasen, etxeoandre berria Tudelatik ekarri zutenean. Soñeko luzea dakar eta gerria estua Lore, gazteluko alabeak.

(Kamarak lagunduko dio bidean)
(Axarik atakan ikusi duanean onela dio bere kolkorako:

AXARI

Arrera ona egin bearko diot eta aurpegi alaia ipiñi.

LORE

(Umetxoari begiratu bear aretan ez du Lorek Axaririk ikusi sartu dan artean).

Emen al ziñan...?

AXARI

Ementxen zure zai...Aspaldian ez nuela zurekin itz-jario gozorik egiteko aukerarik-eta...

LORE

(Berekiko)

Betikoa... Sinistuko diotelakoan...Zeren ondoren dabillen badakit...

AXARI

Itz egídazu, Lore... Zuretik darion ezti gozoa.? eidazu uka...

LORE

Aita nun da?

AXARI

(Oso goxo)

Errege-ordezkoaren billa joan da.

(Lore alde egiten asi da)

Nora zoaz? Zaude nerekin apur batean...

LORE

(Illun)

Zer nai dezu?

AXARI

(Lorek eskutik dakarren umetxoari begira)

Ezkon-opari ederra ekarri ez badizut gero nik...

LORE

(Umea aitatzean biguntzen da Lore)

Gaixoa..! On-ona da mutiltxoa... Nundik ekarri dezu..?

AXARI

Badet nik Lazkanoko Albitxu baserrian lagun bat... Arrek utzi zidan semea...

LORE

Eta, amak bere semea ekartzen utzi dizu..?!

AXARI

Ez du amarik izan bear...

LORE

Esaten nuan ba nik... Gizona izan bear bere semea etxetik kanpora bialtzeko..!

AXARI

Gurekin konfiantza duen seiñalea...

LORE

Ez txikia ere, orrelako umetxo bat iñori emateko...

AXARI

Uste oso-oso du guregan. Jostallu polita izango dezu...

LORE

Jostailua..? Ama izango nazaio. Banoa baztarrak erakustera, ia apur bat alaitzen dan.

AXARI

Negarrari ematen badio, astindu zazu..! (Lorek alde egiten du. Axari bakarrik)

Ez du nerekin eskontzeko gogo berorik...Bo...Beretzako okerrago. Nai badu eta nai ez badu, nerekin eskondu bearko du. Aspalditik eskeiñi zidaten eta berarekin batera gaztelua. Nere elburura iritxi naiz. Nere garaira eldu naiz eta ez det denbora alperrik galtzeko gogorik. Neri adarra jo..? Ez onek, ez bere aitak, ezta beste inork ere gaztelu onetan.

(Leiotik begiratzen du berrito)

Eginkizun aundia bete det. Orra laznakoko semea atzemandakarte. Nere epea bete da. Orain edo sekulan ez!

(Korrika alde egiten du zurubian beera)

(Semenoa eta Borjaren erraiñuak gelaren baztar batean testigu)

22/-Etxeko atarian. Egunez.

(Semenoa dakarte gudarien arieen lotuta. Lerden eta kopetillun)

(Atarian axari zai)

AXARI

Ongi etorri, Semeno, zure kabi gozo onetara... Aspaldiko zorra diak. Nik zaurituta-ko basurdea, ik jaso alajaiñetan eta gaiñera nere bizkarretik parre eragin... Arrapatu aut, basurda-kume ori. Egizak orain parre... Arroputsa ire aurrekoak bezela. Guztiak menperatu nai Kastillarekin buru bat eginda... Beti Nafarroaren aurka... Nere oinpean bear dek... Nere txanda eldu dek... Itzik ez al dek..!

GUDARIAK

Ba, mingaiña barruan du. Bere lagunak agotik kanpora du berea. Arbola baten urkatu degu.

AXARI

Ondo egiña eta beroneri ere beste orren beste egin baziozuten, obe. Laga gu emen eta zoazte, bi ez beste guztiok, zuen gelara, deskantsua bearko dezute. (Bi gudari gelditzen dira eta besteak badoaz erdiko atetik, zurubi atzetik.)

Odolkiak ordaiñetan, Semeno. Nere eskuetan erori aiz basakatu baten antzera. Egizak orain parre..! Bildur al aiz..?

SEMENO

Askatu lokarriak eta ikusiko degu emen nor den bildurtia.

AXARI

Zorua naizela usten al dek, iri lokarriak askatzeko..?

SEMENO

Orra bildurra nork agertzen duen. Ire bildur..? Noiz..? Basoan basurdearen ondoren, Aralarko oianean, alkar jo genduan..? Zergaitik ez itzan orduan nere aurrean aiñ arro jarri..? Testigurik gabe, biok bakarrik, aurrez-aurre, zergaitik alde egin oan basurdea nere eskuetan utzita..? Nere geziaren aurrean dar-dar ikusi induten basoko pagoek..!

AXARI

Makillaldia irabazten ari aiz.

SEMENO

Egia beti mingarri. Ezagun dek ire jatorria..

(Axarik ez dio itzak amaitzen utzi. Jo du aurpegian).

Lotuta dagoanarekin gogorkeria... Zaldizaiña izan aiz i beti!

AXARI

Mingaiña moztuko diat.

SEMENO

Gizon eta zaldun baitzake, nere eskuak askatu eta ezpata eskeiñiko eidakek.

AXARI

Sare barruan arrapatu aut eta sare barruan bearko dek, katamotz orrek. Nere oinpean aut, Semeno.

SEMENO

Gezurak irten dik: ni Etxeko jaunaren menpean nauk. Ez, ire menpean.

AXARI

Biok bat gaituk.

SEMENO

Orduan, a zer bikotea..!

AXARI

Arro ator... Joango zaizkik arrokeriak emendik irtetzerako...

SEMENO

Lotuta dagoanarekin arro... Lazkano aldean ez zerazte zuek aiñ arro agertzen..!

AXARI

Egun gutxi dira an izan naizela. I Olazagutin itzala zeiniek esan zidala usten dek lazkaular batek ez bada..? Lagun onak

zauzkat nik Lazkanon...

SEMENO

Eurak ez ditek, ba, iregan lagun onik billatu...

AXARI

Eta, nik neurekin eraman izan oi ditudan diruetan...? Oientzako ez da ate itxirik... Motelak bizkortu, itxuak argitu, errenak arindu, argalak indartu, okerrak zuzendu, zuzenak okertu...r orra diruaren zenbait aalmen...r Urre-gorriaren dizdira ikusi orduko, leialena ere salatzaille biurtzen dek. Orrenbeste jakingo dek ik ere.

SEMENO

Tamalez, bai.

AXARI

Diruak lillura sortzen dik bamean eta zuen artean badiat nik diruak lilluratutako bat. Zuen kabian sartzeko ausardia bear dek eta neri ez zait falta izanr.. Salatzaillea nor dan jakin nai dek.,? Emango diat gusto ori: Lazkaumendian, Aralar-bidean, bada karobia aldamenean duen baserri zabal bat..

SEMENO

Gezurretan ari aiz. Albitxukoak ez nau zekulan salduko!

AXARI

(Kantuz letanien antzera)

...okerrak zuzendu, zuzenak okertu...

SEMENO

Alperrik ari aiz.

AXARI

Leialena ere saltzaille...

SEMENO

Alperrik abil.

AXARI

Probak eta argibideak bazetiat...

SEMENO

Ez diat tutik sinisten.

AXARI

Iretzat okerrago.

(Une orretan Tiebasko Jauna agetzen da zurubian, beera datorrela. Berekin datoz Erregearen oredezkoa, eta Lore).

T. JAUNA

Emen al zerazte?

AXARI

Bai. Oraintxen nengoen zuri berri emateko.

T. JAUNA

Itxaron apur batean jaun au agurtu a re. (Gazteluaren atarian bertan ipiñi dio zaldia

gudari batek. Alde egiten du Erregearen Ordezkarriak.) (Agur egiten diote)

(Semenori)

Ongi etorri gure etxera, Semeno.

(Axariri)

Lorek ikusi ditu sartzen eta albistea ematera etorri zait.

AXARI

Ez neuzun esaten.r? Ara gaur bertan nola ekarri duten.

T. JAUNA

ALA DEK BAI; ALA DEK. Orain joan eta egizek Lazkanoko gora-beerak.

(Axari ikuilluko atletik sartzen da zaldia aukeratzera. Bitartean beste guztiak gora doaz. Gero Axarik irten eta alde egingo du zaldian)

23./-Tiebas Gazteluko gela nagusia.

Egunez.

(Guztiak atletik sartzen dira)

T. JAUNA

(Gudariei)

Semeno askatu. Lazkanoko semea ez dago ondo lotuta.

(Semenoa askatzen dute eta gudariak alde egiten dute. Bi geldituko dira atean kanpotik zaindari)

LORE

(Semenori begira-begira dago. Aitari maitekor onela diotza)

Jaten amango al diot; goserik izango data.

T. JAUNA

Bai, Lore, emaiozu jaten.

(Lorek alde egiten du jatekoaren billa).

(Semenori) Zeure etxean zaude, Semeno.

SEMENO

Ñeure etxean..? Pozago ikusiko zenduteke guztiok nere burua pago batetik zintzilika.

T. JAUNA

Ori ere nere esku dago.

SEMENO

Zuk ni urkatu..? Bizarrrik ez dezu...

T. JAUNA

Ez nazazula berotu... bestela gaur bertan egingo det lan ori.

SEMENO

Ondorenak gogoratu eta zatoz orduan ni urkatzera..!

T. JAUNA

Tiebasko Jauna argizarizkoa dala usten al dek..! Ire lagun Periz illa dek eta i iltzeko

arriskuan...

SEMENO

Zaunka asko egiten duen txakurrakr..

T. JAUNA

Berotzen ari nauk ire arrokeriarekin... Itzak neurtu, mesedez...

(Semenok bere burua arro jasotzen du Jaunaren aurrean. Alkarizketa au Lorek etendu gelan sartzean. Gaztaia, ogia eta ardoa dakarzki eskuetan eta malean uzten ditu).

LORE

Ara emen gosea iltzeko aiña... Beste zer-bait nai badezu..?

SEMENO

Eskerrik asko. Zure aitak eskeintzen didana baiño obea dezu au.

(Semenok maiean eseri eta jan. Bitartean Lore berari begira.)

T. JAUNA

(Bere kolkorako)

Arroa duk Lazkanoko kasta au. Ez litekek burua makurtuko ilda ere. Barruko nere gorroto bizia asetzeko une egokia eldu zait. Urkatu ere urkatuko nuke; baña, gero euren atzaparretan eroriko bagiña... Neri aurpegi eman ume mukizu onek! Alaz ere obe izango degu onen trukean abere mordoxka bat ateratzea...

(Semenori)

Emendik alde egiteko asmorik ez artu, bizia galduko zenduke-ta.

(Alde egiten du eta ate-ondoako gudarieri ezer esaten die)r

LORE

(Lore eta Semeno biak bakarrik. Semeno jaten malean eta Lore zutik berari begira biotz-bera eta ezti)

Ona al dago?

SEMENO

Txerri goseak, ezkurra ames eta gose danarentzat, ogi gogorrik ez. Gogorraren orde, biguña eta gaztaia ekartzen badi-zute...

LORE

Ez da ezer asko.

SEMENO

Arrazoi dezu. Ori baiña gauza oberik arkitu det nik emen...

LORE

Zer arkitu dezu?

SEMENO

Gorroto illun artean, maitasun-izpi baten argia...

(Loreri aurpegia gorritu zaio beltzara izan arren. Ixil-unea. Semenok, jan)

LORE

Geiagorik nai..?

SEMENO

Gauza bat geiago naiko neuke: zu Tie-basko alaba ez izatea.

LORE

Ene..! Ori gauza arritzekoa...

SEMENO

Ez da gauza aiñ arritzekoa..r Dana dala eta dena den, gaur egin didazun arrera on au ez det sekulan aztuko.

LORE

Izan ere, Lazkano ain urrutian ez balego...

SEMENO

Sei ordu ez dira bear andik onera etorizeko...

LORE

Ez naiz orretan ari.

SEMENO

Zertan ari zera, barr?

LORE

Gure arteko gorroto sakon eta luzeak ditut gogoan... Gorrotoa anai-artekoa izateak ematen dit min geiago oraindik.

SEMENO

Auzokoak gera eta auzokoekin egin oi da burruka...

LORE

Gure artean ez luke orrelako gorrotorik bear...

SEMENO

Auxen da arritzekoa benetan! Ez nuen bela pentsako, emen guri iñork maitekor begira zezaikigunik..r

LORE

Aitari esaten diot gure artean pakea egin bear dalar

SEMENO

Ori eziña da.

LORE

Ba, nik pakearen bideari jarraituko diot beti. Lortuko banu ezer..!

SEMENO

Alperrik zabilta, Lore; bizi osoan gorroto izan dana, zartzaroan nola maitatu..?

LORE

Alaz ere, bide orreri jarraituko diot asper-tzeke, gogoz nai duanentzat ez bait da eziñik.

SEMENO

Oraingo au beintzat, bai. Eta, alkarrekin

zertan ari geran zure aitak entzungo balu..?

LORE

Gure aitak badu zeregiñik Erregearen ordezkoa etorri ta gero.

SEMENO

Zertara etorri da?

LORE

Gudari billa eta, badakizu, ez dira edonorekin konformatzen; onenak nai dituzte...

SEMENO

Emen dabillen petral ori ez al du gerrara bialdu bear..?

LORE

Ori ez du egundo bere aldamenetik kentzen. Orrelako gizon azkarrik ez ornen da edonoiz jaiotzen.

SEMENO

Zertarako dan.

LORE

Neronek ere orixe diot. Aspisugetarako ederra ori... Beti dabil nor nola salduko.

SEMENO

Kanpoan izan dala esan dit, Lazkanon.

LORE

Ala dio berak.

SEMENO

zertara joan danik..?

(Lore zalantzan... Baiña, itz egitea erabaki du)

LORE

Bai, esango dizut, ez bait zait bere ajolik. Zure berri jakitera joan zan Lazkanora.

SEMENO

Eta, an duen lagunak ni Olazagutin nengola esan zion.

LORE

Nik aiña badakizu. Ango baserri batera joana da, Aralar bidean. Baserriaren izena ez zait gogoratzen.

SEMENO

Izenak esango dizkizut, ia orrela gogoratzen dezun: Atxubitetxe, Abalin, Beistin, Iztueta, Albitxu...

LORE

Orixe da!

SEMENO

Albitxu baserrian izan dala ziur zaude?

LORE

Berak ala dio entzun nai duanari. Dan ala ez jakiteko bidea badezu, umetxo bat ekarri du bertatik-eta.

SEMENO

Ñolakoa da ume ori? Zer seiñale ditu?

LORE

Lau urte inguru, urregorritzko illea, Joan duela izena esaten dur..

SEMENO

Baliteke... Baiña, zertarako ekarri du onera?

LORE

Argibidetzat edo... Zu Olazagutin ziñan ala ez jakin arte...

(Ortan ari dirala Axari eldu da ate-ondora eta zertan ari diran entzutean izkutuan gelditzen da salatari)

SEMENO

Gure-gureak bakarrik zekiten ni Olazagutira joana nintzala, ixilletako arazora joana bait nintzan... Albitxu bada, ardi-narruz jantzitako otsoa da bertako Otxoa jauna... Nundik jakin dute bestela, ni Olazagutin nengoela..? Eta, Albitxuko semea emen, zertan..?

AXARI

(Barrura sartzen da)

Orrelakoak sinisten dituk..?! Ja, ja, jai...! Ezari txoroa izan, Albitxu oso leiale dek.r. Zeiñentzako dan jakinbear...

SEMENO

Ago ixilik, betiko zaldi-zain ori! Gizon baitzake, ez ukek ire lagunik salduko.

AXARI

Aren bearrik ez diat geiago.

SEMENO

Suge saltzaillea..!

AXARI

Ni ala Albitxukoa?

SEMENO

Biok.

AXARI

Mintzo ari gaur. Nik moztuko diat iri biar mingain zikin ori..!

T. JAUNA

(Zurubian gora dator gudariz inguraturik amorruren bitza ezpaiñetatik dariola. Sartzen da gelan eta Semenori amorruez begiraturik)

Aita arro baten seme arroa..! Lotu zazute!

(Berriro lotzen dizkiote eskuak sokaz)

Ori egin gizonak..! Abereak agindu eta soldaduak prestatu..?! Damutuko zaio!

AXARI

Zuri irrika eta iruzur egitea da ori, jauna,

zu tentel bat baziñake bezala...

T. JAUNA

Ni tentela..? Datorrela len-bai-len. Emen sartu orduko ire burua leiotik zintzilika ikusi dik, Semeno. Aiek biar goizean emen orduko, irea egiña izango dek. Tiebasko Jauna ez da odolagaitik ikaratzen dan emakumezkoa.

AXARI

Orretan tinko, jauna. Gogor jokatu bear degu.

LORE

Ez, aita, ez zazu orrelakorik egin! Arren, aitatxo..!

T. JAUNA

Noiztik orrela..?! Ire aitaren aurka al abillan..?! Biar bertan urkatuko diñat!

LORE

(Aitaren aurrean negarrez eta belauniko) Ez, aitatxo..! Ez..!

T. JAUNA

Kendu nere aurretik..! Artu eta eraman zazute emendik!

(Bi guda-mutillek galtzarbetik artu eta eramaten dute kanpora. Lorek alde egin duanean, gudariei)

Ori kartzelara. Giltzapean ipiñi. Zer, ba..? Lazkanoko jaun arro orrek neri iruzur..?!
AXARI

Ziztrin batzuek bagiña bezela artu gaitu, jauna.

(Batetik bestera dabilta biak gela neurtzen beuren urratsez)

OFF/. Aurpegiko zaiñak leer bearrean dauzka Tiebas Jaunak: Amorru bizia batetik biotzetik gaiñezka eta bildur apurren bat ere bai naastean... Axarik poza begietan: beste asmo guztiak betetzen doaz banan-banan. Elburua begien aurrean dauka eskuekin ikutzeko moduan. (Atetik morroi bat izketan)

MORROIA

Jauna, orain etorri dan fraile batek berorrekin egon bear duela dio.

T. JAUNA

Zer arraie nai du fraile batek gurean..?!

MORROIA

Berorreki itzik egin gabe ez ornen da emendik joango.

AXARI

(Jaunari)

Ez dauka nola-naiko ausardia fraile kas-kamotz orrek..! Neregano baletor..!

T. JAUNA

(Morroiari)

Datorrela aurrera eta orrela jakingo degu zer nai duen.

AXARI

Fraile motz oiek beti iñoren bizkarretik nola biziko... Eurak lana egingo baiuteke, beti besteen ematekoari zai egon gabe... Nik ematekotan badaude..?

T. JAUNA

Zergaitik diek fraileei ainbeste gorroto..?

AXARI

Alper utsak direlako.

FRAILEA

(Morroiarekin sartu da. Kapusai luzea dakar orpoetaraiño bere txanoarekin, nekazarien antzera, soka bat gerrian eta gurutzea lepotik zintzilik)

Arratsalde on Jainkoak.

T. JAUNA

Zerk ekarri zaitu gurera?

FRAILEA

Eskean etorri naiz ingumari auetara...Zuen gazteluan sartu eta sukaldean esan didate biar goizean, albakoan, gizona urkatu bear dezutela.

AXARI

Ala da eta zuri, zer..?

FRAILEA

Olakoetan badut nik eginbear bat...

AXARI

(Asarre)

Zer eginbear, gero..!

FRAILEAK

(Apalkiro)

Gizarajo orrek, mundo onetatik joan baiño lenago, bere animaren gauzak zuzendu bearko ditu, eta nere eginbearra da berari laguntzea, eta zuena, neri lan onetan eragozpenik ez jartzea; kristau izena alperrik eraman nai ez badezute, beintzat...

AXARI

Ori geitxo eskatzea da. Limosnakin konforma zaitez.

FRAILEA

Kristaua moroa bezela bialduko zenduke beste mundura.! Orretarako egiten dezute moroen kontra burrukan..?!

T. JAUNA

Ez, Axari, orretan ez dek arrazoi... Bere eskaria bidezkoa da; kristaua ez da moroa, ezta txakurra ere. Urkatuko badet ere, eriotz ondorengo kalterik egiteko

eskubiderik ez det.

AXARI

Nik ez nioke utziko.

T. JAUNA

Nik, bai.

(Morroiar)

Lagundu kartzelara.

OFF/. Jauna eta Axari alkarri begira, biak bakarrik. Kopetillun dago Jauna eta bere bekokiko zimurrek barru-barruko bezkak agertzen dizkigute. Axari, berriz, mutur-zorrotz.

AXARI

Jaun biotz-bera, zergaitik ez dezu inpernura botatzen! Ori ere zeure esku dezu.

T. JAUNA

Oker asko egin ditut nere bizitzan; baiña, orrelakorik ez. Gizonaren azken ordua bat dek.

AXARI

Bigunegi ari zera jokatzeko gure etsairik txarrenarekin.

T. JAUNA

Ortik naikoa degu. Eseri gaitzen eta esan nola egin dituken ainbeste gauza, ain aguro. Abereak agindu eta ordezkariak prestatu?

(Jartzen dira maiean bata bestearen aurrean)

24/-Gaztelutik kanpo. Egunez.

off/. Goazen atzera Axaririk gaztelutik irten duanean zer eginduen jakitera. Zaldian doa Lazkanoko bidean, baiña basoan sartzerakoan, ara or nun datorren Katagorri zaldia leertu bearrean. Alkartu dira biak basoaren sarreran.

KATAGORRI

Emen nator ni presaka eta Lazkanora bueltatu bear det, nere aldeegitearekin aortu baiño lenen.

AXARI

Oraintxen ninjoan zuenera, ango berri jakiteko asmoz, baiña zorionean zu etorri zera gurera. Agureari gezurra esan diot, alegia, Semenoren truke ganadu-taldea eskatu degula...

KATAGORRI

Itz bietan esango dizut gertatukoa: Semeno Tiebasko bidean dala entzun dutenean, bereala gudariak prestatzen asi dira; baita Larrea eta Berastegiko lagunei laguntza eskatu ere. Laister izango dezute

berealdiko erasoren bat. Kontuz ibilli eta besterik gabe, banoa ni etorri naizen bidetik. Agur.

AXARI

Agur, Katagorri eta esker mile. Alkar ikusi arte.

(Katagorri basoan sartzen da etorri dan lekutik.)

(Kamarak eman beza alkarte onen berri osoa.)

25/-Gazteluko gela berriro.

(Tiebasko Jauna eta Axari ebagi degun alkarriketan)

AXARI

Semeno nun zan jakinda gero, esan nizu bezela morroi bat utzi nuen Katagorriren etxean, andik bi egunera Semenoren truke abere-taldea eskatuz...

T. JAUNA

Eta?

AXARI

Beiak agindu bai, baiña bitartean gudariak prestatu... Orregaitik etorri da Katagorri...

T. JAUNA

Benetako axaria aiz i.

AXARI

Baztarretan lagunak izatea bezelakorik ez da. Orra gauzak errez asko egin...

T. JAUNA

Orrelako bururik ez dek aspaldian beste bat jaio...

AXARI

Alaz ere... ez didazu alabarik emango..? Zer geiago nik egireterik nai dezu..?

T. JAUNA

Lore ez dek ire zale...

AXARI

Arren baiezkorik ez det nik bear; zurea nai det nik. Zure alde eginditudanak egin eta nere belarriak ez al dute sekulan zure baiezko orí entzungo..?

T. JAUNA

Loreren biotza beartzerik ez nuke nai... Ire zale ez dek bein ere agertu eta, orain gutxiago...

AXARI

Susmoa artu diot bai... Orretarako ekarri al degu urde ori..?! Eskerrak biarkoa izango duela aizkeneko eguna... Orreri eskerrak! Banoa berarekin aurrez-aurre kontua garbitzera.

T. JAUNA

Frailearekin egongo da bere lanak egiten...

AXARI

Dagoela. Lenago ere esan dizut txakur bat bezela bialduko neukela nik ori beste mundura.

261:Goiko solairuko kartzela. Argi-nabarra.

(Burnizko ziriekien egindako atea du kartzelak. Ateondoan kartzelzaiña krisaillua aldamenan duela. Argi motela, nabarra. Atearen ziri artetik frailea ikusten da eta bere aurrean belauniko Semeno bere pekatuen aitormena egiten. Ez ditu zaindariak dagoen tokitik ikusten. Fraileak eskuak askatu diozka Semenori eta, gonak jasota, gorputzean bildurik zekarren soka luzea askatu du eta Semenoren atzetik gorde. Jaikita atera dator)

FRAILEA

Tira, gizon, iriki aidazu atea.

(Kartzelzaiñak krisaillua artu eta urbiltzen zaio)

ZAIÑA

Egin al dezute..?

FRAILEAK

Onek egin ditu bere egitekoak.

ZAIÑAK

Biar goizean urkatuko omen dute...

FRAILEA

Gizarajoa...

(Kartzelzaiña, krisaillua eskuan, atea itxizten ari dala, eldu dio fraileak atzetik, eta, belauna bizkarrean sartzen diola, etzan du lurrean aoz-gora. Semeno datorkio laguna eta bien artean lotu dute. Krisaillua erori da lurrera eta argia itzaldtu. Baztarrak illunduta. Zapi bat ipiñi diote aoa estaltzeko, ta barrura sartu dute Semenoren orde. Kartzelako atea itxi eta ateako giltza jaso dute.)

Leioa eskubitik daukagu, Semeno. Bizkor ibilli.

SEMENO

Lotu dezagun soka kartzelako atean. Nora begira dago leio au?

FRAILEA

Mendi aldera. Ariztian ditut zaldiak.

(Fraileak bere kapuzai luzea kendu eta eskubiko leiotik beera dioa sokatik zintzilik. Semeno zai dago noiz bere laguna lurrera iritxiko. Lurrengaiñean kartzelzai-

ña biraka dabil, loturetatik bere burua askatu nairik. Semeno urduri leiotik begira, lagunak seiñalea noiz joko... Zurubian gora argia dator eta Axari maldizioka. Axari agertzearekin batera Semeno izkutatatu da leiotik beera. Presondegiko atetik kartzelzaiña falta dala ikusirik oska asiko da:)

AXARI

Eneko! Eneko! Nun zera?

(Aurrera doa aterañio eta barruan kartzelzaiña ikusten du lotuta) Zatoz ona biraka gorputzari eragiñaz... Orrela... Onuntzago oraindik... (Aistoarekin loturak ebagitzen dizkio eta aoko zapia kendu)

Zer da au...?!

ZAIÑA

Leiotik iges...

AXARI

Aspaldi..?

ZAIÑA

Oraintxen, zu agertu zeranean...

AXARI

Madarikatua..! Ez dik alde egingo urde orrek..! Ezta fraileak ere..!

(Axarik ez du astirik artu kartzelzaiñari ateak irikitze. Zurubian dioa garraxika) Jauna! Jauna! Jauna!

27/-Gazteluko gela berbera. Eguna aurrera doa.

OFF/. Axari kartzelara joan dan ezkeror emen daukagu gure jaun au oso kezkatu-rik bere buruarekin eztabaidan:

T. JAUNA

Bai, zorrak ordaintzeko garaia elduko zan... Bizkorra, leiala, zintzoa, oberik eziña orain arte. Biotz errea agertzen du aldietan; baiña, bere saria irabazita dauka... Lorek ere etxearen alde zerbait egin bearko du...

Axarirekin ez duela nai..? Eta, zer egingo diogu, ba..? Gogozkoak ez ditugunak ere egin bear izaten dira mundu onetan... Ateraldi gogorak ez baditu gero Lorek..! Semeno il bear degulako negar..?!

(Asarre)

Eta zergaitik gure alabak maitatu bear du gure etsaien semea..?! Zoratu egin zait. Zergaitik..? Baiña, zergaitik..? Zergaitik, ordea..!

(Bere buruari eskuekin euzten dfo. Burruka larria darabil bere barnean) Kezkatu-rik nauka bere samiñez... Amarik gabe geldi-

tu zan aurtzaroan eta arrezkero neroni izan nazaio aita eta ama... Bera det nere posik aundienar..Beste seme-alaberik ez det... Neronek ere gogorra egin diot nere aurretik bota dedanean... Berotuta nengoen eta ez nekien zer egiten nuen ere... (Axari sartzen da jaunaka)

Zer dek?

AXARI

Madarikatu alenak! Infernuak eramango al ditu aurretik fraile guztiak bizi-bizirik! Gudariak azkar..! Zaldiak prantatu bear dira..!

T. JAUNA

Baina; zer dek..?

AXARI

Iges egin dutela biak!

T. JAUNA

Ara, or dator kartzelzaiña. Berak argituko dizu nola izan dan. Ni banoa aien ondoren. Ez dute, ez alde egingo.

(Axari badoa arin-aranga eskeilleretan beera gudari birekin, zaldien billa)

T. JAUNA

(Aurrean bildurturik dagoen kartzelzaiñari)

Zer gertatu da?

ZAINA

Iges egin dutela biak...

T. JAUNA

Orrenbeste banekien nik ere...

ZAIÑA

Presoa aitortu ondoren, fraileak irten du barrutik eta atea itxitera ninjoala, atzetik eldu dit eta bien artean lotu naute...

T. JAUNA

Zergaitik ez dek garraxirik egin..?

ZAIÑA

Aoa estaltzen zidan eskuarekin; nik ortzaka ere ekin diot atzaparretan, baiña alperrikakoa izan da, ez du bere eskurik nere aotik kendu lotu nauten artean... Gero leiotik iges egin dute...

T. JAUNA

(Kartzelzaiñari)

Zoaz etorri zeran bidetik.

(Bere kolkorako)

Ederra egin diagu... Lore dala eta ezdala, ia xamurtu zitzaidan biotza... Oraingoan biak urkatu dizkiat, frailea eta Semeno.

Tiebasko

28/-Gaztelu-ataritik mendira. Arratsaldez.

OFF/. Axarik dozenerdi bat gudari bildu ditu, zaldizkoak eta badoaz gaztelutik igez egin dutenen ondoren...

(Gaztelutik basoan sartu arte) (Euren aurretik Frailea eta Semeno ikusi...)

29/-Lazkanoko gaztelua. Epai-gela. Egunsentian

OFF/. Garzi Lupiz, Lazkanoko Jauna, goiz jeikita dabil, Semenoren berrien zai. Leiotik begiratzen du tarteka. Urduri dago. Gudari taldea eme dago gazteluan Ataungo bideari begira. Bi zaldun datoz eta goiko almenatik abixoa entzuten da:

Badatoz! Badatoz!

Gaztelu osoa esnatu da. Jeitxi da Garzi Lupiz atarira morroi, neskame eta gudariek. Emen dira zaldunok. Zaldirik jeitxi diranean aitak semea besarkadutzen du.

30/-Gaztelu-atarian. Eguna argitzen.

GARZI (L. Jauna)

Ongi etorriak Semeno eta Garzaiatz. Epai-maia antolatu berriro. Epailleak bildu eta ekarri Otxoa ere.

(Auek denak morroieri dietza. Gero Semenori)

Onik zatoz? Bizirik, beintzat. Nola tratatu zaituzte Tiebasen?

SEMENO

Gaizki eta ondo.

GARZI

Nola? Nola? Gaizki, bai; baiña, ondo zeiniek an?

SEMENO

Alabak. Badu bat, ille gorri eta azal beltzarana...Aretzek ondo.

GARZI

Arritzekoa da kabi aretan maitasun lorerik erretzea...

SEMENO

Ba, alaxe gertatu da, aita.

OFF/. Badoaz guztiak gelara, goiko solairura. Bitartean dena da Semeno agurtzea... eta bizkarrekoak ematea. Maiekoak beuren tokiak artu dituzte.

31 /.-Gelan.

GARZI

(Gudariei)

Ekarri Otxoa.

(Badakarte bi gudarien erdian) (Maiaren

ertz batean Garziaitz eta Semeno lekuko bezela) (Beri esaten die)

Ona emen salataria ote danar Zuek Tiebastik berririk ekarri dezute?

SEMENO

Gaztelu artako ordezkariak esan zidan Albitxukoa zala salataria; baiña, nik ez nion geiegirik zinistu, asieran beintzat; gero, ordea, an ikusi nuen onen semetxo bat. Bertako alabak erakutsi zidanr

GARZI

Bai, aitortu du semea lapurtu ziotela gau batean, zu arrapatu baiña bi egun aurretik.

SEMENO

Ñik ez dakit egia zer izango dan. Albitxukoa zala salataria, ori bai esan zidaten eta onen semetxoa an dala, ori ere egia da.

GARZI

Emen baditugu beste bi gauza susmoa sortzekoak: diru-poltxa eta Tiebasko ezpata bat.

SEMENO

Tiebasko ezpata badezute, egia da ango ordezkaria Albirxu baserrian izan dala berak aitortu bezela.

GARZI

(Garziaitzeri) Ik badek ezer esateko.

(Oitura bada euskaldunen artean senitarte-koak zuka itz egitea, emen aitak semari egiten dion bezela) (Garzik Semenori, alegia).

GARZIAITZ

Ni lenengo Tiebasko gazteluan sukaldera sartu nintzan, limosna eskean eta an berriketan ari giñala umetxo bat ikusi nuen eta Lazkanokoa zala esan zidaten. Ia zetarako zeukaten an, galdetu nien? Nagusia engañatu ez zezaten...

OTXOA

(Semenori) (Triste eta zearo joata)

Nik ez zaitut salatu, Semeno, iñundik ere ez.

GARZI

Ik salatu ez badek, nork salatu dik..?

OTXOA

Nik orixe ez dakit; baiña, ni ez naiz izan...

GARZI

Susmo osoak iregan dituk. Emen ez dago besterikr

(Maikoeri)

Proba geiago bear al dituzute..?

MAIKOEK

Ez, jauna.

GARZI

Biar gorpu izango aiz Tiebasko pagadian. Nere eskutik urkatuko aut, jakin dezaten jakin, Lazkanoko Jauna nor dan. Ondo esan al det?

MAIKOEK

Bai.

EZKER-ALDEKO JUEZAK

Il bedi Otxoa traidorea!

DENAK

Il bedi!

(Otxoa daramate bultzaka gudariek, aurrepegia malkoz, lear eginda...)

OFF/.Lazkanoko Jaunaren asarrea ez da baretu, bere semea bizirako lortzeagaitik. Semeno urkatzeko asmoa bazeukaten eta orixe ez dio Tiebasko agureari barkatuko sekulan. Ez orixe. Bere semeari lepotik elduta, badao gorrotoa asetzera. Marmarrak bakatu dira eta Katagorri gelditzen da bakarrik.

KATAGORRI

(Beazunezko irriparra ezpaiñetan)

Bete diat nere gogoa eta biar goizean urkatuko dute... Biar goizean... gaur bertan izan balitz obe!

(Ixil-unea)

Ñi orrela arrapatu banindute..!? Baiña, nik burua argir Eta, gureak Tiebasko gaztelua burrutatu eta ni naizela jakingo balute..? (Ezpaiñetako irriparra izoztu zaio)

Aitzakiren bat ipiñita, alde egin bearko det nik emendik...Ni izan naizela jakiten badute, ez nator geiago; bestela, berriz, emen izango nauzute berriro... Agur Otxoa, emendik aurrera ez diat ire itxalik eraman bearko... Putreak ire aragiak janda, ezurak zuritzen diranean, orduan joango nauk Tiebasko pagadira iri agur egitera... (Alde egiten du gelatik)

MORROI 1

(Gela txukuntzera bi morroi datoz, asiera-koak)Esaten nian nik, ez dagoela iñorekin fiatzerik. Otxoa oker bidetik zebillela esan zidan aurrez Katagorrik.

MORROI 2

Berarekin ere ez zegok geigi fiatzerikr Orrek bi arpegikera zeuzkagr

MORROI 1

Ñik ez diot bat besterik ikusten.

MORROI 2

Or uzten dizkik Otxoak umeak azitzeko. Ume errugabeak. Ez zaidak buruan sartzen aita errudun danik. Ain ona eta jatorra oan..! Ain zintzoa..!

MORROI 1

Ona, zintzoa eta jatorra..! Arrane-arranea.! Oren zintzotasunak noraiñokoak diren ikusita zeok. Juan-Zuri, besterik ez.

MORROI 2

Emengo benetako Juan-Zuri Katagorri dek...

MORROI 1

Irudipenak...

(Adar-otsa aidean)

Gure Jaunaren asarrea baterenbateg ordainduko du. Tiebaskoak astinduko ditu...

MORROI 2

Tiebas urruti-xamar dago eta bien bitartean ez zaizkio etsaiak faltako...

MORROI 1

Tiebasen ezer egiten ez badute, Onako torrea erreko omen dute Burundako sakonean...

MORROI 2

Burundako baillaran ganadurik ez da faltako bei eta zaldi...

32/-Lazkanoko gaztelu aurrean. Illar-gibete.

OFF/. Adar-otsa berriro Lazkanoko inguruetan. Gudariak datoz alde guztietatik oñezko eta zaldizko. Illunabarrarekin batera bildu dira osteak gaztelu-fortalezara. Orts-garbi eta illargi-bete. Kantu zaarrak diona:

"Argizadi ederra
argi egidazu
Naparroko bidean
ioan bearra nauzu..."

Semeno eta Borjaren erraiñuak alkarizketan baztar batean osteak nola doazen begira. Joanik dira eta geroak zer ekarriko duen, jakiteko gaude. Gauza onik ez: sotiña eta negarra, odol-ixurtze eta eriotz-keke mingarriak. Anai-arteko burruka. Senide-arteko eriotz. Iñoiz eta gaur. Beti berdin euskaldunen historian zear...

33/-"Cámara de Comptos". Iruñea. Gauez.

SEMENO

(Semeno eta Borja alkarizketan) (Liburutegi zaarra) (Semenok eskuetan liburu incunabile bat du)

Tiebasko gaztelurik ez genduan menperatu, baiña bai galera ederrak egin Burunda eta Aranaz balleretan...Eriotzak egin eta ganadu ugariak arrapatu. Orrenbestez nere aita Garzi baretu zan, baiña naparrek ez ziren bat-ere baretu.

BORJA

Eta, zer egin zuten?

SEMENO

Zuek egin dezutena: gure aurka etorri. Ona ser dion liburu zaar onek: irakurri zak.

BORJA

Onela asten da: "Compto de Joban Garsia de Reta, Merino de Pamplona, Johan Iñiguiz de Urssua Notario de la Curia, y Sancho de Licaracu sirviente de armas, diputados por el Señor Rey a Ipuzcoa contra los de Lazcano..."

SEMENO

Iru zaldun oiek, gudari oste aundi baten buruzagiak, bialdu zituan Erregeak Ipuzkoara lazkanotarren aurka...

BORJA

Bai, emen dakarzki xeetasun guztiak: Milla eta larogeita amasei gudari oñezkoak, ogeita amazpi zaldunak bakoitza bere oñezko lagunarekin... Bumizko zoiñekoak gudarientzat eta fortalezaren ormak apurtzeko, "ingenios de batir", aariak, alegia.

SEMENO

Segurako errian ipiñi zuten euren kuartel jenerala: Alsasutik Zegamara eta emendik Segurara. Zuek ere berdin jokatu dezute: zuek Ataundik eta beste osteak andik sartu dira Beasainera eta Olaberriatik Lazkanora... Burruka azaroan asi zan, 22an, urtea 1330... Tiebastik etorri eta urtea baiño lenago...

BORJA

1331an Garssia de Aguirre bialdu zuten Panplonara Gobemadoreari albiste au ematera: "quod navarri expugnaverant fortalezan de Lazcano": naparrek, alegia, Lazkanoko fortaleza burrukatu zutela...

SEMENO

Orra gure etxearen ondamendia, ire lagun naparrek egiña. Baiña, gu mendean ego-

teko ez gaituk jai. Andik lau urteetara, 1335an, zer egin genduen badakik.?

BORJA

Ez dakit ezertxo ere.

SEMENO

Nere anai Lope-Garzi, Lazkanoko Jaun berria, izendatu zuten Gipuzkoako Kapitán Jeneral, Kastillako Errege Alfonso XI garrenaren mendean...

BORJA

Bai, ori badakit. Garibay historiazaleak esaten du ori.

SEMENO

Nere anaiak, Kastillaren laguntzarekin, gipuzkoarrak bota zitun Naparroan zear, i orain Gipuzkoara etorri aizen antzera. Zenbait inguru zanpatu ondoren, Pamplo-nako Merindadea erre eta kiskaldu genduan. Ansa gaztelua menperatu eta izugarrizko aberastasunekin, etxera berriro... Orduko zaurietatik il nintzan eta arrezkeroko berririk ez dakit, i gure artera etorri aizela besterik.

(Ke-artean desagertzen dira)

34/: Lazkanoko Beneditarren aidara.

Lañoartean.

(Semenoa eta Borja) (Aldaran Iñigo Loiolako Amadisen antzera jantzita)

BORJA

Semenoa, asarre bizian ekin diak napparrekin etorri naizelako; baiña, ez dek artarako arrazoirik.

SEMENO

Ezetz? Ez al diat naiko garbi erakutsi gure kondaira osoan napparrekin etsai ibilli gerala..?

BORJA

Zuek, ordea, Kastillan aldekoak ziñezten.

IÑIGO

(Aldaretik paje-jantziekin)

Ori, ori! Semenok arrazoi!

(Laiño-artean bakoitza bere kutxara eta Iñigo sotanarekin)

35/-Lazkano. Beneditarren biblioteca. Gaueko amarrak.

IDAZLEA

(Lo zegoen idazlea esnatzen da. Poltxikoko erlojuari begiratzen dio) Amarrak! Ez det lo gutxi egin... Oraintxen izango dagerraren berri ematea.

(An inguruan dagoen radioari eragiten dio)

RADIOA

Radio Nacional de España. Camino de la victoria. Parte de guerra:

El día de hoy aviones rojos proaedentes del mar, a las órdenes de José Antonio de Aguirre, han destruido e incendiado Gernica. Nuestras tropas prosiguen su avance incontenible hacia el cinturón de Bilbao (Marcha Real emeki)

(Kamara Picassoren **Gernika** laukira) (Onen erdian agertuko da **AMAYA** itza).

Eta. ÑOIZ ARTE?

SEMENO

Baiña, napparren kontrakoak..!

BORJA

Ni etorri naiz Kastillaren alde, zuen odolekoa naizelako.

SEMENO

Zer dala-ta napparrekin buru-bat eginda..?

BORJA

Zuen aurka etorri naiz Kastillarekin bat egin nai ez dezutelako...

SEMENO

Baiña, zergaitik napparrekin batera gure auka..?! Orixe ez diat sekulan barkatuko!

ANDRES DE MAÑARIKUA ETA NUERE SARIA

Maiatzaren 31'an, Bizkai'ko Aldundian, "Andres de Mañarikua eta Nuera" sari emotea ospatu zan.

Sari au orain urte bi ipini zan euskal kultura alorrean, euskeraz nai erderaz, lanik mardul eta alegintsuena erakusten dauanarentzat.

1986 urtean, ortarako batzordeak, Leopoldo Zugaza jauna aukeratu eban sari mezigarritzat.

1987'n Aita Santi Onaindia izan da orretarako aukeratua.

Saria milloi bat pesetakoa da.

Sari banatze egunean, Alberto Pradera jauna, Bizkai'ko Aldun nagusia zan maiburu eta bere alboan Balendin Lasuen, Eusko Jaurlaritzak Bizkaia'n daukan Kultura-ordezkaritzako burua, Tomas Uribeetxebarria, Aldundiko kultura arduraduna eta Ander Manterola, sari onetako epai-maiko idazkaria eta Manu Legarreta, Kulturako idazkari orokorra.

Mañarikua jauna, osasunez makal, ez zan agertu, baiña bai bere zorion agurra biali.

Oiturazko aurkezpen, eskintza, txalo eta itzaldiak egin ziran, Aita Santi'k bere umore eta zirikada jatorrez amaitzeko.

Ainbat euskalzale eta Aita Santi'ren adiskide alkartu giñan bertan, bere lana ezagutu eta lanerako bere gar, ardura eta kezka txalotzen.

Orrelakoetan oi danez, an ziran Euskerazaintza eta Euskerazaleak'eko ordezkarriak.

BALENDIN BERRIO-OTXOA

BERTSOLARIEN ZAINDARI

1. Danok dakigu gure Balendin
Elorriotarra zala,
dantzari trebe, pelotari ta
bertsotan be ez makala.
Jainkoaz baizen bere Erriagaz
gizon zintzo ta leiala,
Bizkaian bear gendun santua,
euskaldun ta naturala.
2. Noizbait eldu zan gure Balendin
gizon aundi izatera,
praile jakintsu, mixiolari
eta gotzain jaun, gainera.
Baina ez eban galdu egundo
lendik eukan izakera:
santuago ta maiteago zan
Balendinentzat euskera.
3. Bere amatxok erakutsia
arturik eukan gogotan:
"Noranai, seme, joan zaitez baina
euskaldun izatekotan".
Euskeraz berba, euskeraz otoi,
bardin idatzi askotan...,
Indietatik bere amari
idazten eutsan bertsotan.
4. Buru biotzez euskaldun danak
maitasun bi bear ditu:
Jaungoikoa ta Euskal Erria,
ez gero oker aditu.
Elorrioko Balendin onen
jokabidera begitu:
ez zan izango santu osoa
biak maite ez balitur
5. Guztiok dogu geure santua,
sakristau ta zapatari,
bertsolariak be bear dabe
nok entzun euren eskari.
Orra Balendin Berrio-Otxoa
bertsolarien Zaindari,
curen agotik iraun dagian
Euskal Erriak kantari.
6. Goiko Jauna ta lurreko ama
maite ebazan batera,
biekaz bertsoz jarduten eban
seme on baten antzera.
Maitasun baten lotzen ebazan
sinismena ta euskera,
ez eban bata, besteagaitik
zetan bota bazterrera.
7. Sarri askotan bertsolariak
estu dabilta, gaixoak,
puntu ta tema ezin eratur
nai baizen goxo bertsoak.
Besterik ezta, argitzen ditu
ardo-xurruta goxoak;
gaurtik badabe zeinek lagundu:
Balendin Berrio-Otxoak.
8. Lendik daukazu irabazita
Balendin, zuk zeru goia,
eldu da orain guztiok zuri
santu deitzeko sasoa.
Bertsolariak dauke orretan
sekulako grazi doia:
Eurakaz ondo portatu zaite
ta laster dozu koroia!
9. Beti izan da bertsolaria
gure erriaren maixu,
zeregin ori betetzea gaur
ez da erreza, kontizu.
Balendin, santu bertsolaria
or gure gaurko abixu:
Euskalerriko bertsolarien
Zaindaritza zeuk artizu!
10. Aspaldi ontan bertsolariak
egiten dabe alegin,
berbaz ta kantuz, erririk erri
euskera galdu e% dedin.
Milaka dira neke ta traba
tu ezin bidarI; egh i:
E3ERTSOLARIAK ZA!NDARIT//AT ZE
ARTZEN ZAITUE, BALENDINÍ i

